

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Bakalářská práce

Daniela Hannová

Jazyk komunistické moci na stránkách Rudého Práva v roce
1953

The Language Of Communist Power On The Pages Of Rudé
Právo In 1953

Praha 2010

vedoucí práce: prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce prof. PhDr. Robertu Kvačkovi, CSc. za jeho odborné rady, konzultace a laskavý přístup.

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou/diplomovou práci vypracoval (a) samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů. „

V.....dne.....

podpis

Anotace

Tématem práce je pohled na způsob jazykové manipulace na stránkách Rudého práva v roce 1953 a nastínění základních typologických rysů komunistické propagandy. Cílem je ukázat na úlohu politiky v kulturní sféře a její proměnu po komunistickém převratu, která se odrazila i na novinové kultuře. Práci lze obsahově rozdělit na dvě části. První z nich je rozdělena na tři kapitoly. V první se seznámíme s problematikou propagandy. Ve druhé nalezneme rozbor kulturních institucí a poslední pojednává o roli tisku. Druhá polovina práce obsahuje po krátkém úvodu rozboru konkrétních článků.

Annotation

The subject of this work is the style and method of language manipulation on the pages of Rudé právo during the year 1953. This Bachelor's work also strives to outline the basic typological attributes of Communist propaganda. The goal is to point out the role of politics in culture, its transformation after the Communist overthrow, and how this reflected on the newspaper culture. The body of this work can be divided into two parts. The first is separated into three chapters: In the first chapter we will become acquainted with the propaganda problematic. In the second we shall find an analysis of cultural institutions and in the third a treatise of the role of printed media. The latter part of this text focuses on analyzing particular articles from Rudé právo preceded by a brief introduction.

Klíčová slova:

Totalitarismus, Propaganda, Komunismus, Klement Gottwald, Václav Kopecký, Rudé právo

Key Words:

Totalitarianism, Propaganda, Communism, Klement Gottwald, Václav Kopecký, Rudé právo

Obsah

1.	Úvod	6
2.	Propaganda a společnost	10
3.	Kulturní politika a její instituce	16
4.	Tisk a Rudé právo	24
5.	Úryvky z Rudého práva	29
5.1.	1. 1. 1953	31
5.2.	1. 2. 1953	32
5.3.	1. 3. 1953	33
5.4.	1. 4. 1953	35
5.5.	1. 5. 1953	37
5.6.	1. 6. 1953	39
5.7.	1. 7. 1953	40
5.8.	1. 8. 1953	42
5.9.	1. 9. 1953	43
5.10.	1. 10. 1953	45
5.11.	1. 11. 1953	46
5.12.	1. 12. 1953	47
6.	Závěr	50
7.	Seznam pramenů a literatury	51
8.	Obrazová příloha	53

1. Úvod

Ambicí této práce je přiblížit užití jazyka komunistickou stranou v 1. polovině 50. let, a to konkrétně na stránkách Rudého práva. S ohledem na skutečnost, že jde o historickou a ne lingvistickou studii, se nejedná o rozbor lexikální, ale významové. Pokusíme se pohledem na 12 titulních stran Rudého práva během roku 1953 pochopit strukturu dobové propagandy.

Jazyk jako prostředek komunikace je fenomén, využívaný a zneužívaný ve všech možných režimech, buď v rámci prostého sdělení, či jako nástroj ovládnutí. Vlastní ale určité zákonitosti a jeho totální ovládnutí se prokázalo opakovaně v podstatě nemožné. ¹ Otázkou tedy je, jaké měl jazyk místo v zakladatelském období komunistické éry v naší zemi?² Obsahoval v sobě zakódovaná sdělení, která tam byla účelně vložena. K novinám v této práci nepřistupujeme jen jako historici, ale též jako čtenáři. Tímto dvojím přístupem je dána i povaha textu. Naším úkolem je zamyslet se nad nimi a uvědomit si jejich pravý význam, který často na jedince působí emocionálně a informace jsou bez hlubšího rozboru vnímány jako samozřejmost. Texty samotné obsahují díky zmanipulovanému jazyku především obraz samotného režimu.³ Ve snaze utvářet falešnou realitu nám přibližuje svoji vlastní představu o ní a způsob, jakým nahlížel na společnost. Jaké priority ji přisuzoval a jakým způsobem se jí snažil ovládat. Poznáme, kým byli jeho nepřátelé, a jakým způsobem toužil, aby na ně bylo nahlíženo. Na totalitní stát nahlížíme jako na státní zřízení snažící se o přetváření lidské osobnosti se snahou o její naprosté ovládnutí a na tisk jako na jeden z jeho prostředků. Propaganda jako cílevědomé a soustavné šíření a podsouvání myšlenek a názorů ⁴ vystupuje jako prodloužená ruka ideologie a prostupuje všemi nástroji komunikace a hromadnými sdělovacími prostředky. Promlouvá k nám jak z obyčejných letáků, literatury, rozhlasu a televize, projevů, ale i oblečení, použití barev, fotografií atd. Symboly, které nám dokáží podsouvat myšlenku, lze předat mnoha způsoby. Období komunismu je dnes nahlíženo často

---

1, V práci Petra Fidelia se můžeme dočíst: „Řeč vždycky přesahuje toho, kdo ji užívá. Tím je dáno, že fakticky nelze totálně lhát, a proto i totalitní propaganda, tento doposud nejdůslednější a nejdalekosáhlejší pokus o účelovou manipulaci jazyka, končí posléze fiaskem.“ Petr Fidelius, *Řeč komunistické moci*, Praha 1998, str. 165.

2, Zakladatelským obdobím se zde myslí léta 1948 – 1953, Karel Kaplan, *Proměny české společnosti 1948 – 1960*, Praha 2007.

3, Tamtéž. Str. 166.

4, Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, Praha, 1999

buď z perspektivy zastávání komunistické ideologie, nebo naopak z ryzího antikomunismu. Pod těmito zornými úhly dochází k výraznému zkreslení doby, která znamenala pro náš poválečný vývoj tak významné období. Obraz pasivní, shora ovládané společnosti není již při dnešním stavu bádání udržitelný. Společnost se ocitla po únoru 1948 v mimořádné situaci, která se ale postupem času stávala normalitou a s touto situací se musela zákonitě vyrovnat.⁵ Buď aktivním spoluvytvářením režimu, odbojem nebo pasivním smířením.

V této práci několika ukázkami konkrétních článků osvětlíme, pomocí jakých jazykových prostředků toho komunistická propaganda dosahovala v 50. letech, s tím, že práce samotná se zaměřuje jen na jeden konkrétní deník a to v jednom jediném roce. Výběr roku 1953 je záměrem s ohledem na jeho jedinečný význam. Režim se musel vypořádávat s mnoha vnitropolitickými i mezinárodními obtížemi, které jeho pozici zřetelně ohrožovaly. Jde také o jeden z posledních roků zesílené stalinizace v naší zemi a projev komunistické ideologie by měl být nejzřetelnější.

Pokročíme k popisu formální stránky práce. Po úvodu se dostaneme k první ze čtyř hlavních kapitol, a tou je kapitola *Propaganda a společnost*. Přiblížíme zde obecnou problematiku totalitarismu, která je nezbytná pro pochopení mocenských aspirací komunistického režimu. Pokusíme se nastínit podobu české společnosti a změny, kterými procházela v poválečném období. V kapitole *Kulturní politika a její instituce* přistoupíme k popisu byrokratického zajištění a k hlavním rysům vývoje v kulturní politice. Pro uchopení postavení tisku a postupu, jakým ho režim ovládal, je zde kapitola *Tisk a Rudé právo*, kde se také seznámíme s charakteristikou novin, které budeme zkoumat. V poslední kapitole budeme rozebírat konkrétní úryvky z článků. Po závěru a bibliografickém seznamu můžeme nahlédnout do novinových ukázek v obrazové příloze.

Ke studiu teorie totalitarismu existuje několik souhrnných článků přibližující vývoj oboru, ale málo přeložených konkrétních prací.⁶ Autorka této práce pracovala především s knihou Hannah Arendtové⁷, která sice patří ke starším pracím, ale obsahuje stále velmi cenné závěry. Nápomocným nám bylo i vydání *Soudobých dějin*, které je věnované zamyšlením nad existencí totalitarismu v českých dějinách.⁸

5, Bianca Hoenigová, Možnosti a meze jednoho paradigmatu, In: *Soudobé dějiny*, Praha 2009, str. 641.

6, Čerpali jsme z Jan Dobeš, Totalitarismus mezi ideologií a teorií, in: *Dějiny-teorie-kritika*, Praha 2007.

7, Hannah Arendtová, *Původ totalitarismu*, Praha 1996.

8, *Soudobé dějiny XVI/4*, Praha 2009.

Co se týče studia komunistických dějin, existuje dnes řada knih a sborníků, které se tímto tématem zabývají. Pro komplexní přehled především politických událostí lze nahlédnout do publikací Karla Kaplana. Jeho práce, mapující vývoj do převzetí moci komunistickou stranou a popisující následující politické procesy, patří k nejhodnotnějším z hlediska výborné znalosti archivního materiálu.⁹ Tato práce čerpá i z jeho úžeji zaměřených studií, zabývajících se konkrétními oblastmi. Výběr samozřejmě souvisí s tématem této bakalářské práce a lze ho nalézt v bibliografickém seznamu. V rámci publikační činnosti Ústavu pro soudobé dějiny můžeme nalézt mnoho prací zabývajících se československým společenským vývojem po roce 1945. Vedle ediční řady *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, jde i o práce jednotlivých historiků.¹⁰ Zatím neexistuje jedna ucelená studie zachycující společenskou přeměnu po roce 1945 s ohledem na skutečnost, že komplexní analýza mentálních charakteristik je velmi složitá a zasluhuje si dlouhodobý podrobný výzkum. Nejrozsáhleji je zpracována problematika dělnictva.¹¹ Velmi zajímavá je práce Marka Pavky zkoumající kádrovou politiku a postavení samotných *kádrů* z hlediska teorie elit.¹²

Pro studium vývoje kulturní politiky jsme opět pracovali s pracemi Karla Kaplana¹³, ale především jsme se opírali o dvě publikace Jiřího Knapíka.¹⁴ V obou nalezneme popis institucionálního vývoje a problematiku mocenských sporů. Kulturnímu vývoji se věnuje i práce Alexeje Kusáka.¹⁵

Při rozborech článků jsme se opírali především o práci Alexe Röricha, která přináší komparaci textů Rudého práva z let 1953, 1975 a Práva z roku 1997.¹⁶ Dále jsme se inspirovali „sémiotickými eseji“ Vladimíra Macury, který sám takto nazývá kapitoly své knihy o symbolech socialistické kultury.¹⁷ Práce Petra Fidelia jsou přínosné pro studium po-

---

9, Jmenujme například Karel Kaplan, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993.

10, Například: Oldřich Tůma, Tomáš Vilímek, *Opozice a společnost po roce 1948*, Praha 2009.

11, Například: Petr Heumos, „Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“ *Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968*, Praha 2006., Karel Kaplan, *Proměny české společnosti (1948-1960)*, Praha 2007.

12, Marek Pavka, *Kádry rozhodují vše!*, Brno 2003.

13, Karel Kaplan, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, Praha 1994.

14, Jiří Knapík, *Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše*, Přerov 2000. a Jiří Knapík, *V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006.

15, Alexej Kusák, *Kultura a politika v Československu 1945 – 1956*, Praha 1998.

16, Alex Rörich, *Ideologie, jazyk, texty*, Liberec 2008.

17, Vladimír Macura, *Šťastný věk*, Praha 2008.

zdejšího vývoje komunistické propagandy, objeví se zde ale několik citací.

Pro dokreslení dobové atmosféry jsme přistoupili i ke studiu pamětí. Jde o pramen nedocenitelné hodnoty, ke kterému je třeba přistupovat s vědomím subjektivního zkreslení autora. Citovali jsme jak ze vzpomínek osob stojících na straně režimu¹⁸, které se zpětně pokoušejí reflektovat svůj život, tak i jedinců stojících v opozici.¹⁹ Spolu nám přinášejí nedocenitelné srovnání povah, které se podílely na poválečném československém vývoji, byť rozdílnou měrou. Do tohoto výčtu lze zahrnout i spisy Klementa Gottwalda vydané v různých podobách.²⁰

18, Jde o paměti Arnošta Kolmana (*Zaslepená generace*, Brno 2005.) a Čestmíra Císaře (*Člověk a politik: kniha vzpomínek a úvah*, Praha 1998.)

19, Jde o třetí svazek pamětí Václava Černého. *Paměti*, 3. díl 1945-1972, Brno 1992.

20, V této práci citujeme z *Vybrané spisy ve dvou svazcích*, Sv. 2, 1939 – 1953, Praha 1956.

2. Propaganda a společnost

Ať již jsme nebo nejsme zastánci teorie totalitarismu¹, vypůjčme si definici typického totalitního zřízení, kterou vytvořil Carl J. Friedrich spolu se Zbigniewem Brzezinským. Stanovili šest kritérií takovýchto režimů, která se v daných zemích sešla všechna najednou: závazná ideologie obsahující chiliastické přísliby, masová státostrana, tajná policie používající teroristické metody, státní monopol na informace a propagandu, státní monopol na výkon ozbrojené moci, centrálně řízené hospodářství.² Tato definice nám těžko pomůže přiblížit reálnou situaci v Československu 50. let, svojí generalizací se pokouší spíše o dokonalý model. Nepřibližuje skutečný obraz života a situaci lidí, kteří v něm žijí. Slovy Martina Malii - totalitní nebyla společnost, nýbrž stát.³ Důležité ale je, že vůdci či strany o totalitní vládu usilovali a už jejich aspirace a prostředky nám dovolují blíže pochopit tyto systémy. Nepřehlédnutelný je většinou represivní teror totalitního režimu, ale jeho neodmyslitelným projevem je i kulturní, sociální a nacionální manipulace.⁴ Zaměříme se na několik těchto kritérií a pokusíme se odpovědět na to, zda byly splněny. Místo definic tedy přistupme ke zkoumání toho, co mělo být totálně ovládnuto.

Společenská přeměna, kterou prodělala Československá republika po převzetí moci komunistickou stranou, nemá v její historii obdoby, ať už co se týče rozsahu transformace či zpretrhání vazeb na předešlý vývoj, k nimž v mnoha případech došlo.⁵

1, O užití pojmu *totalitarismus* pro země se sovětským modelem vlády se dodnes vedou spory. Pojem, který měl původně pozitivní obsah vyjadřující „nový řád“ italského fašismu s jeho totálním nárokem na lidského jedince, byl později použit v negativním smyslu pro vyjádření podobnosti komunismu a fašismu. Největší rozmach totalitních studií přichází v meziválečném období v souvislosti s eskalací studené války. V průběhu dalších desetiletí se ale objevují i první kritiky vycházející především z destalinizační vlny ve Východním bloku. V 80. letech se v USA naopak objevují autoři hájící neschopnost sovětského režimu se reformovat, zastánci tzv. neototalitarismu. Komplexní přehled o této problematice lze najít v Jan Dobeš, *Totalitarismus mezi ideologií a teorií*, in: *Totalitarismus mezi ideologií a teorií*, in: *Dějiny-teorie-kritika*, Praha 2007

2, Jan Dobeš, *Totalitarismus mezi ideologií a teorií*, in: *Totalitarismus mezi ideologií a teorií*, in: *Dějiny-teorie-kritika*, Praha 2007, str. 192.

3, Martin Malia, *Sovětská tragédie*, Praha 2004, str. 2.

4, Miloš Havelka, *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?*, In: *Soudobé dějiny*, Praha 2009, str. 612.

5, Karel Kaplan, *Proměny české společnosti 1948-1960*, Praha 2007, str. 6.

Společenská nestabilita, započatá řetězcem zásahů, byla systémem uměle udržována.⁶ Strach a nejistota tímto vyvolaná automaticky nahrávala ideologii založené na existenci vnějšího nepřítele. Problematika toho, do jaké míry byla sama společnost ovlivněná propagandou a státnickým terorem, často naráží na předpoklad tzv. nulového součtu moci, kdy se moc jedné strany rovná bezmoci strany druhé.⁷ Tyto závěry však v žádném případě nemají vést k relativizaci komunistických zločinů a popírání totalitního aspektu tehdejší státní moci. Nezpochybnitelným faktem ale zůstává, že to, co se člověku dnes může zdát jako jasný projev teroru a represivní zlovůle, nemuselo být tehdy v kontextu doby vůbec jako teror vnímáno.

Zaměříme se pár slovy na sovětský model zřízení, který byl po konci 2. světové války aplikován i v Československé republice.⁸ Bolševická strana, která po vítězství v občanské válce definitivně upevnila svoji vládu v Rusku, započala svůj velký, a v dějinách bezprecedentní socialistický experiment. Prvenství v pokusu o realizaci marxistické utopie zajistilo ruským komunistům respekt celého evropského levicového tábora a způsobilo jejich faktickou ideovou nadvládu kontrolovanou mnoha byrokratickými orgány. Toto „*Leninovo dobrodružství*“⁹ v průběhu 20. století prošlo mnoha fázemi a ideovými turbulencemi, ovšem

-----
6, Zajímavý je v této souvislosti úryvek od Hannah Arendtové, významné autorky zabývající se totalitními hnutími. „Národní socialismus ani bolševismus nikdy nedeklarovaly novou formu vlády, ani netvrdily, že jejich cíle se kryjí s okamžikem uchopení moci a ovládnutí státní mašinerie. Jejich ideu ovládnutí moci nemůže nikdy realizovat pouhý aparát násilí, nýbrž jen hnutí, které je neustále udržováno v pohybu – trvalým procesem ovládnutí každého jednotlivce v každé oblasti života. Uchopení moci... je jen prostředkem k určitému cíli... pouze vítanou přípravnou fází, nikdy samotným cílem hnutí. Praktickým cílem je zorganizovat co možná nejvíce lidí v rámci vymezených hranic a uvést je v pohyb a udržovat v něm.“ Hannah Arendtová, *Původ totalitarismu*, Praha 1996, str. 445.

7, Petr Heumos, „Vyrhňme si rukávy, než se kola zastaví!“ *Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968*, Praha 2006, str. 17.

8, Svědectvím o přímém vykonávání moskevské politiky nám může být úryvek z paměti Arnošta Kolmana, muže s velmi zajímavými životními zvraty, který mimo jiné působil v poválečné ČSR jako vedoucí odboru propagace ÚV KSČ. „V březnu 1946 se konal VIII. sjezd KSČ. Gottwald na něm zhodnotil dosavadní úspěchy lidové demokracie. ... Byl také zdůrazněn význam marxistické ideologie. To vše bylo zcela podle Marxe a Lenina. Avšak na sjezdu se nekonala žádná podstatná diskuze, nebylo kritiky chyb, nikdo nepodal návrhy, které by měnily nebo aspoň doplňovaly návrhy předem schválené ústředním výborem.... Sjezd měl slavnostně manifestační, agitační ráz. Odehrál se podle vzoru sovětských stranických sjezdů. Arnošt Kolman, *Zaslepená generace*, Brno 2005, str. 238

9, Martin Malia, *Sovětská tragédie*, Praha 2004, str. 29.

pro nás je důležitý především vývoj po roce 1945. Již v počátcích režimu je ale aplikován naprostý informační monopol a masivní nápor státní propagandy. Ideový a informační monopol získal tu zvláštnost, že jej zcela uzurpovalo stranické vedení na úkor vnitrostranického života a diskuze.¹⁰ Věci socialismu měla sloužit i řeč, kterou režim zneužil pro společenskou mobilizaci a ovládnutí lidského vědomí.¹¹ Přístup k samotné ideologii byl ale ambivalentní. Samotná ideologie totiž musela být přizpůsobována realitě. Tím docházelo k zajímavému paradoxu, kdy naprostá znalost marxismu-leninismu neposkytovala návod k politickému přežití.¹² Díky snaze udržet přitažlivost lidově-demokratického ideálu se režim dostával do pastí, kdy nemohl za žádných okolností připustit pravdu, aniž by se tím diskreditoval.¹³ Stranické špičky se musely především přizpůsobit proměnlivé argumentaci teroru.¹⁴ Tato past musela operovat s širokým mechanismem souhlasu celé společnosti a byla spjata s obrovským rizikem. Riziko tkvělo především v samotné existenci světa za oponou. Režim se lhaním oddaloval od reality a vedl společnost do iluzorního světa úspěchů.¹⁵ Tomuto úsilí o zachování „fasády“ byly podřízeny životně důležité oblasti národní správy a hospodářství a tvořili ji lidé, které můžeme nazvat buď naivními idealisty či všehoschopnými cyniky.¹⁶ S tímto přímo souvisí problematika cenzury.

9, Martin Malia, *Sovětská tragédie*, Praha 2004, str. 29.

10, Michal Reiman, *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Praha 2000, str. 45.

11, Martin Malia, *Sovětská tragédie*, Praha 2004, str. 181.

12, Hannah Arendtová, *Původ totalitarismu*, Praha 1996, str. 453.

13, Karl Jaspers jako jeden ze znaků *Totalitárního panství* považuje vytváření skupin „oficiálních vykladačů“, kteří přítomnost proměňují ustavičný boj a „lež činí principem“. Miloš Havelka, *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?*, In: *Soudobé dějiny*, Praha 2009, str. 610.

14, Úloha teroru byla jiná za Lenina, kdy byl teror uplatňován v rámci konceptu, zatímco za Stalinovy éry se teror vymyká kontrole a jeho nezbytnost vyplývá z hluboké krize. Michal Reiman, *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Praha 2000, str. 82.

15, Opět bychom si dovolili citovat zajímavou pasáž z díla Hannah Arendtové : „Jejich (totalitních vůdců či stran) umění spočívá v tom, že se ve zvoleném výmyslu s patřičným zkreslením použijí prvky reality, ověřitelné zkušenosti, a zobecní se na oblasti, které pak už jsou zcela mimo možnost kontroly individuálních zkušeností. Takovými generalizacemi vytvoří totalitní propaganda svět schopný soutěžit se světem reálným, znevýhodněným hlavně v tom, že není logický, konzistentní a organizovaný.“ Hannah Arendtová, *Původ totalitarismu*, Praha 1996, str. 499.

16, Michal Reiman, *O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí*, Praha 2000, str. 73.

Bezprostředně po konci 2. světové války nebyla znovu zavedena dřívější preventivní cenzura. To ale neznamená, že by vládla naprostá svoboda slova. Tisk byl pod dohledem správních úřadů Bezpečnosti a soudů, tj. tiskový úřad a tisková komise ministerstva vnitra.¹⁷ Politická atmosféra v letech 1945-1948 se nesla v duchu vzájemného osočování, především mezi předsedou lidové strany Janem Šrámkem a komunistickým ministrem informací Václavem Kopeckým. Tisk se stal nástrojem politického boje. O Václavu Kopeckém, ministerstvech a kulturních institucích bude blíže pojednávat až následující kapitola.

Vnímání a přijetí takto pojatého teroru a spirály zapírání musely zákonitě ovlivnit účastníky na obou stranách, můžeme-li tedy československou společnost rozdělit na dva tábory, na „jedny“, kteří tvořili elitu a na „ty druhé“, zbytek národa.

Zásadní otázkou při zkoumání společnosti po únorovém převratu je, kdo tvořil novou mocenskou elitu? Koho nový režim vyzdvihoval a čí podporou svoji legitimitu zaštitoval? Výmluvný je citát z projevu Klementa Gottwalda na IX. sjezdu KSČ 25. května 1949. „Po Únoru můžeme pozorovat postupující politickou konsolidaci. Historický význam má sjednocení dělnické třídy na podkladě marxismu-leninismu, ke kterému došlo sloučením sociální demokracie s komunistickou stranou a vytvořením jednotné Komunistické strany Československa. Teprve touto jednotou zabezpečila dělnická třída svoji vedoucí úlohu v národě a ve státě.“¹⁸ Vedoucí úloha tedy příslušela dělnické třídě, proletariátu, zcela podle marxistické ideologie. Byl vyzvedáván dělnický původ a ustaven kult dělníka, politicky uvědomělého, mladého úderníka, který se aktivně zaslouhuje o prosazení stranických záměrů. Přístup dělníků ale nebyl vždy tak přímočarý, jak se může zdát. Často u nich převážily ekonomické zájmy nad ideologickými, často je znát i dělnická nechuť k zásahům strany do správy továren. Přežívala tu dělnická sounáležitost z minulé tradice, které byla idea stachanovství cizí.¹⁹ Odehrávají se zde sociální pády, kdy se lidé s vysokoškolským vzděláním ocitají v roli pomocných dělníků, zatímco dělníci stoupají do úřednických funkcí. Ale již v průběhu 50. let se projevují negativní jevy ve vztahu dělníků ke straně, např. úbytek dělníků ve KSČ, nezájem o politiku.²⁰

17, Karel Kaplan, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994. str. 9.

18, Klement Gottwald, Vybrané spisy, sv. II, Praha 1956. str. 311.

19, Petr Heumos, „Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“ Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968, Praha 2006

20, Karel Kaplan, Proměny české společnosti 1948-1960, Praha 2007, str. 126.

Součástí generální linie budování socialismu bylo i vytvoření nové dělnické inteligence.²¹ Českoslovenští komunisté se odvolávali na sovětskou zkušenost, která se ale musela po vítězství v občanské válce vypořádávat se zcela jinou realitou, jejíž součástí byl i alarmující nedostatek inteligence. Situace v ČSR byla naprosto jiná. Bylo zde podstatně vyšší zastoupení inteligence v sociální struktuře obyvatelstva.²²

Vypůjčíme si pojetí elit od Karla Mannheima, které elity definuje jako zvláštní typ vrstvy, skládající se z relativně nevelké skupiny lidí, která má mocenský monopol na přijetí rozhodnutí týkajících se jak obsahu, tak i rozdělování hodnot různých typů.²³ Jde o jednu definici z mnoha, elity je těžké konkretizovat a v různých systémech se profilují různě. K zamyšlení je zajisté i to, kdo tvoří elitu dnes. Vraťme se ale do 50. let. Marek Pavka ve své práci o kádrové politice ztotožňuje pojem elity s dobovým termínem kádry. Nachází přitom několik důvodů proč: byli to lidé ve vedoucích funkcích, měli být těmi nejuvědomělejšími, elita se měla rekrutovat z úderníků, těšili se největší prestiži, byli vzorem pro druhé.²⁴ Pro kádrovou politiku zprvu vyhovovalo kritérium politické, které počítalo s konverzí starých elit, to ale brzy ztratilo smysl a strana se rozhodla pro přísně třídní charakter nových kádrů, které měli být především sociálně spolehlivou elitou.²⁵ Za oficiální start nové linie KSČ ve vztahu k inteligenci a potřebě si vychovat nové úřednictvo především z dělnického dorostu lze považovat zasedání ÚV KSČ ve dnech 17. a 18. listopadu 1948. Zasloužil se o to především Rudolf Slánský, který coby generální tajemník řídil stranický aparát.²⁶ V Československu existovala už předválečná levicově orientovaná inteligence, o kterou se nový režim mohl opřít a získat lesk pár známými jmény. Obecně lze ale říci, že se tradiční inteligence i přes vstup do strany jevila KSČ jako málo spolehlivá a primárně se zaměřovala na výchovu nové. Vnik této inteligence vzešlé především z dělnického prostředí způsobil růst

---

21. „Zkušenost nás učí, že pro budování socialismu si musí pracující lid vytvořit a vychovat vlastní inteligenci, pocházející z jeho středu a s ním třídně a ideologicky spjatou.“ Klement Gottwald, Vybrané spisy, sv. II, Praha 1956. str. 317.

22, Jiří Maňák, Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II, Praha 2004, str. 111.

23, Marek Pavka, Kádry rozhodují vše! Kádrová politika KSČ z hlediska teorie elit, Brno 2003, str. 20.

24, Marek Pavka, Kádry rozhodují vše! Kádrová politika KSČ z hlediska teorie elit, Brno 2003, str. 23.

25, Tamtéž, str. 41.

26, Jiří Maňák, Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II, Praha 2004, str. 132.

sociálního napětí. Stává se nástrojem v oblasti ideologie, především v boji proti nositelům odlišných názorů. Tento proces nelze rozhodně hodnotit kladně. V mnohém případě lze vysledovat zlepšení sociálního postavení, kterého by jedinec nebyl schopen v předešlém režimu dosáhnout, v souhrnu se ale množství nekvalifikovaných dělníků na řídicích funkcích a na postech ovlivňujících běžný chod země včetně mnoha kulturních institucí podepsalo na celospolečenské úrovni.²⁷ Otázka, zda si sama nově zvednutá vrstva uvědomovala svoji roli, je problematická. Fakt, že mnozí zlepšení své pozice vítali s nadšením, je ovšem nezpochybnitelný.

27, Jiří Maňák, Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II, Praha 2004, str. 155.

3. Kulturní politika a její instituce

Společnost se po zkušenosti z 2. světové války výrazně zradikalizovala a posunula znatelně „doleva“. S tím spojené bylo i společenské vnímání úlohy kultury a samotných umělců, jejichž velká část v meziválečném čase sama inklinovala k avantgardním proudům¹ a někteří se aktivně během války podíleli na odboji. Mnozí z nich získali punc mučedníků a byli vnímáni jako ochranitelé národních zájmů. Tento významný potenciál, jež v sobě nesla zvučná jména mnoha spisovatelů, si komunisté rychle uvědomili. Sami chápali kulturu ve velmi zúženém slova smyslu jako nástroj v politickém boji neodmyslitelně spojený s ideologií.² Tato jejich nová společenská role souvisela se vstupem do politiky a do státních úřadů.³

Komunistický režim se ve státě opíral o byrokratický aparát, který se prolínal do stranické, tak i do vládní sféry. Existence silné úřednické elity byla chvílemi režimu nepřijemná, ale patřila k realitám doby a k jeho nutným oporám. I kulturní sféra měla své instituce, bez nichž by jen těžko ovlivňovala dané dění. Pomocí jednotlivých oddělení, kontrolních komisí, spolků a svazů se snáze vyhnulo pro režim nepřijemným „úchytkám“ a efektivněji se šířila stranická ideologie. Při popisu institucí nelze nejmenovat i konkrétní osoby, které stály v jejich čele. Pokusím se zmínit ty nejdůležitější z nich, které se nejvíce angažovaly v kulturní politice v první polovině 50. let.

Místem, které komunisté ovládali od konce války, bylo důležité ministerstvo informací, v jehož čele stál Václav Kopecký. Karel Kaplan tuto osobu řadí mezi tzv. „Gottwaldovi muže“, tedy komunisty, kteří nejvíce ovlivnili poválečný vývoj v naší zemi. Popisuje ho jako „sovětského myslitele“, jenž svou oddanost k SSSR pojímal naprosto bez-

---

1, Avantgardou se rozumí moderní umělecké směry 1. třetiny 20. století. Příznačné pro avantgardní umění je, že se uplatňují současně ve výtvarném umění, v literatuře, v divadle a ve filmu, a že se nekanonizuje jediné pojetí uměleckého směru, dále antitradicionalismus a společenská revolta. Často odmítali sociální nespravedlnost a z toho plyne častý příklon avantgardních umělců k levicovým radikálním proudům. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, Praha, 1999.

2, Působivý je úryvek z paměti Václava Černého reflektující kulturní situaci po roce 1948 : „Kultura je jedna a společná všem, a jakmile v ní dojde k politickému frontování, jakmile se kultura stane „kulturními frontami“, jde to s ní z kopce, něco není v pořádku, kultura a fronta nejsou pojmy sourodé, kultura jakožto lidskost a pravda je zfrontovatelná jen proti nekultuře.“ Václav Černý, Paměti, 3. díl 1945-1972, Brno 1992, str. 133.

3, Jiří Knapík, Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše, Přerov 2000, str. 18.

výhradně. Byl vášnivým a temperamentním řečníkem, který se svým vztahem k pravdě představoval prototyp tehdejšího demagoga. Své oponenty během intermezza let 1945-1948 většinou překřičel a tím udolal.⁴ Měl výborné politické styky se svými protějšky v Sovětském svazu a patřil k nejlépe informovaným lidem, co se týče sovětské politiky, a to alespoň do roku 1953. Jako jeden z čelních tvůrců kulturní politiky měl za úkol nasměrovat československé kulturní vazby na východ. To vše prováděl v bojovém duchu, nadšen z revolučního úkolu, kterým byl pověřen. Obklopoval se režimními literáty- Marií Majerovou, Janem Drdou, Václavem Řezáčem a dalšími. V září 1948 stanul v čele Kulturní rady.⁵ Je považován za vrchního ideologa strany a aktivně se podílel na politických procesech.⁶ K zamyšlení zůstává, zda by kulturní atmosféra byla uvolněnější, kdyby jejím nejmocnějším strůjcem v první polovině 50. let nebyl muž s tak agresivním vystupováním, který měl v oblibě jak zesměšňovat, tak si též libovat v různých polopravdivých pomluvách. Ale straně sloužilo všechno!⁷

Pod působnost ministerstva informací náležela od února 1948 osvětová péče, která byla přesunuta z ministerstva školství a osvěty. Dále ovládlo všechny záležitosti rozhlasu (převod Gramofonových závodů z ministerstva průmyslu), kinematografii, ediční a tiskovou problematiku.⁸ Organizačně se dělilo na několik odborů, pod které spadaly jednotlivé kulturní a mediální sféry. Konkrétně v čele tiskového odboru stál do roku 1950 František Bauer.⁹

4, „Pro jeho publikace, ať už pojednávaly o historii KSČ nebo o prezidentu Masarykovi, byla společná táž kombinace lží, polopravd, urážek, nadávek a fantaskních výmyslů, z jejichž směsi Kopecký pravidelně tvořil novou skutečnost.“ Karel Kaplan, Karel Kosatík, Gottwaldovi muži, Praha 2004. str. 222.

5, Karel Kaplan, Karel Kosatík, Gottwaldovi muži, Praha 2004. str. 229.

6, Zajímavé je jeho vystoupení proti Arnoštu Kolmanovi, který sám patřil v bezprostředních poválečných letech k obrušování stranické ideologie do sovětských tvarů. Měl na starost propagandu v rámci Kulturního a propagačního oddělení a proslul svým nesmlouvavě odmítavým postojem k avantgardním proudům v umění. („Arnošt Kolman byl v naší poválečné kultuře fenomén vůbec nejneuvěřitelnější... Jeho dimenze obecně kulturní byly liliputánské. Viděl jsem ho na návštěvě u společných známých rozhlížet se s opovržením po stěnách a salónu, ověšených modernistickými obrazy, a ptát se nahlas, co takový kubistický obraz může „uvědomělému“ člověku dát...“ Václav Černý, Paměti, 3. díl 1945-1972, Brno 1992, str. 152.) Byl ale obviněn z trockismu a uvězněn. Kopecký neváhal brojit proti většímu dogmatikovi, než byl on sám a obvinil ho ze zrady na stranické ideologii.

7, Karel Kaplan, Karel Kosatík, Gottwaldovi muži, Praha 2004. str. 234.

8, Jiří Knapík, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 24.

9, František Bauer (1897-1967) byl za první republiky redaktorem Českého slova a Národních listů. V

Role tisku nebyla podceněna a jeho důsledná kontrola a eliminace nestraničského tisku byla praktikována již od počátku. O tom se zmíníme v další kapitole. K nejbližším Kopeckého spolupracovníkům patřil Ladislav Štoll, který se velkou měrou podílel na stagnaci české kultury. Proslul svým vystoupením na konferenci Svazu československých spisovatelů v roce 1950, kde přednesl svůj referát s názvem „Třicet let bojů za českou socialistickou poesii“. Šlo o kulturněpolitickou směrnicí, o zúčtování s minulým dědictvím a vytyčení tzv. *nové tematiky*.¹⁰ Dále lze jmenovat Jiřího Taufera či Vítězslava Nezvala, kteří s Václavem Kopeckým úzce kooperovali.

Další ministerstvo, které ovlivňovalo kulturní oblast, bylo ministerstvo školství, věd a umění v čele se Zdeňkem Nejedlým, ale například i ministerstvo zemědělství, které zřizovalo tzv. kulturní družstva na venkově.

V rámci stranického aparátu vzniklo již v roce 1945 Kulturní a propagační oddělení sekretariátu ÚV KSČ a Kulturně propagační komise. V čele komise stálo užší a širší vedení, kam patřili vedle přímých funkcionářů KSČ i šéfredaktoři stranických tiskovin, komunističtí teoretikové a kulturní pracovníci.¹¹ V čele tzv. „kulturpopu“ stál od roku 1946 Gustav Bareš, významný poválečný čelní představitel komunistické strany a do roku 1952 tvůrce kulturní politiky. Pod působnost tohoto oddělení spadala především výchova členstva, vydávání marxistických příruček, dohled nad stranickým tiskem, pořádalo stranické školení. Mělo 4 odbory- propagační, agitační, kulturní a tiskový. V této podobě existovalo do podzimu roku 1951, kdy ve spojitosti s procesem s Rudolfem Slánským proběhla reorganizace stranického aparátu. Poté se rozpadlo na jednotlivá oddělení, která měli na starosti tajemníci ÚV KSČ. Oddělení orgánů ROH (Revoluční Odborové Hnutí) a ČSM(Československý Svaz Mládeže) měl na starosti Antonín Novotný, pod Gustava Bareše spadalo Oddělení propagandy a agitace, Oddělení škol, vědy a umění, Oddělení mezinárodní a redakce Rudého práva. Zbylá Oddělení masových organizací a Oddělení zemědělské byla v kompetenci Jiřího Hendrycha.¹²

---

letech 1939-1944 byl odpovědným redaktorem deníku *Národní politika*, v 1939-1940 vedl *Národní svaznovinářů*. Po skončení války se stal přednostou tiskového odboru ministerstva informací, kde působil do svého odchodu do invalidního důchodu v roce 1950. V letech 1945-1948 byl docentem moderních světových dějin na Filosofické fakultě UK a současně vyučoval na Vysoké škole politické a sociální. Josef Tomeš a kol., *Český biografický slovník XX. století.*, Praha 1999, díl 1., s. 59.

10, Jiří Knapík, *V zajištění moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 49.

11, Jiří Knapík, *Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše*, Přerov 2000, str. 25.

12, Jiří Knapík, *V zajištění moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 132.

Prostředkem k ovládnutí zbylého prostoru se staly tzv. akční výbory Národní fronty, k jejichž zakládání vyzvali komunisté v únoru 1948.¹³ Šlo o skupiny komunistických příznivců, členů ROH či levicových mládežnických hnutí, kteří se seskupili především v továrnách, úřadech, školách a vydavatelstvích. Vznikaly často i spontánně, aniž by měly zprvu právní základ. Byly radikálně naladěny a připraveny „očistit“ veřejný život. Tyto akční výbory vznikaly i v médiích a jiných kulturních organizacích, ale objevovaly se i v méně důležitých regionálních spolcích. Tak vznikl i akční výbor Svazu českých novinářů. Jiří Knapík tyto výbory popisuje jako „vstupní brány do nového režimu“.¹⁴ Později byl přijat zákon 213/1948, který dodatečně legalizoval všechna opatření akčních výborů při provádění očisty. Ta se dotkla sdělovacích prostředků, kulturních institucí, zájmových organizací inteligence s následky jako zákaz činnosti, vystupování na veřejnosti, často i se zákazem zaměstnání v oboru. Tak se uvolnilo místo pro příliv nové režimní inteligence.¹⁵

Svoji roli sehrály i masové organizace. Ty koncentrovaly především mladší generace, které z perspektivy svého věku spíše inklinovaly k radikálním postojům.¹⁶ Z těchto organizací nejvíce ovlivnily kulturní atmosféru Revoluční odborové hnutí (např. kulturní referenti ROH), Svaz české mládeže, Svaz československo-sovětského přátelství.¹⁷

Dále nesmíme zapomenout zmínit umělecké svazy. Pomocí těchto svazů KSČ uplatňovala své směrnice. V čele stály reprezentativní osoby zaštiťující tyto „převodové páky“ svými zvučnými jmény. Bylo přísně dbáno na vytvoření iluze kontinuity, proto byla účast osob známých i z předválečného období pro mladý režim důležitá. V říjnu 1948 vznikl i Svaz československých novinářů.¹⁸ Tak byla kultura očištěna od nekomunisticky smýšlejících tvůrců a kulturně činných osob, které se pro režim odmítly angažovat. Co se týče celkového pojetí tzv. socialistické kultury, naráželi komunisté na jisté potíže plynoucí z

---

13, Karel Kaplan, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993, str. 163.

14, Jiří Knapík, *V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 20.

15, Jiří Maňák, *Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence*, In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. II, Praha 2004, str. 128.

16, Nelze opomíjet vliv společného historického a politického prožitku, který může ovlivnit tzv. *generační mentalitu*. Zřejmě je to u poválečné generace tzv. totálně nasazených a v „kohoutovsko-kunderovské“ generaci „mládí komunismu“. Miloš Havelka, *Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?*, In: *Soudobé dějiny*, Praha 2009, str. 615.

17, Jiří Knapík, *V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 45.

18, Tamtéž, str. 42.

řady aspektů. Prvotně bych se ráda zamyslela nad různými generačními zkušenostmi jednotlivých aktérů ovlivňujících danou oblast. V „kulturpopu“ se setkáváme jak se zarputilými dogmatiky s meziválečnou zkušeností s pobytem v SSSR, zkušenými prvorepublikovými politiky, tak i s mladými lidmi, kteří začínají aktivní část svého života až s německou okupací, či dokonce až čerstvě po jejím konci. S marxistickou ideologií se museli všichni ztotožnit, ať již upřímně či s vnitřním sebezapřením. Docházelo zde k mocenským sporům, které se vplížily i mezi nejpevnější souputníky. Prostor pro manipulaci byl značně zúžen sovětským diktátem. Poválečné období bylo do konce 50. let silně ovlivněno tzv. ždanovštinou.¹⁹ Ta izolovala traumatizovanou společnost od všech rušivých mimosovětských vlivů s úkolem proměnit válečné vlastenectví v bojové odhodlání v rámci nové politické situace.²⁰ Problematika importu sovětských prvků a vlivů do české kultury je ale komplikovanější. Byla jimi jistě značně ovlivněna, ale k naprostému narušení kontinuity české kultury nedošlo a proces uplatňování tzv. socialistické kultury se oproti původnímu očekávání prosazoval někdy pomaleji a někde došlo ke komplikacím při reinterpetaci dosavadních kulturních hodnot.²¹ Na míru toho, nakolik se prosadil vliv Sovětského svazu, se jednotlivé názory českých historiků liší. Dle názoru Jiřího Knapíka bývá přímý vliv sovětských orgánů do roku 1950 až 1951 přeceňován, zároveň ale konstatuje, že zatím nebyly nalezeny přímé doklady o působení sovětských poradců v kultuře do roku 1951.²²

19, Po konci 2. světové války se v rámci vznikající studené války vyostřil vztah Sovětského svazu ke všemu „západnímu“, součástí rozdělení světa na dvě sféry bylo odsouzení kapitalistické kultury jako podvrtné a ideologicky závadné. Andrej Ždanov, komunistický politik a ideolog, odsoudil v květnu 1946 v časopise Bolševik satirika Zoščenka a básnířky Achmatovové včetně kampaně proti literárním leningradským časopisům. To byl ale jen začátek akce, která vyústila v zatracení mnoha vědních oborů a pranýřování mnoha literárních, uměleckých a hudebních směrů. Zemřel v roce 1948. V Čechách byly jeho projevy vydané v roce 1949 (O umění), čímž došlo k upevnění sovětské kulturněpolitické doktríny. Milan Švankmajer a kolektiv, Dějiny Ruska, Praha 2008.

20, Martin Malia, Sovětská tragédie, Praha 2004, str. 298.

21, Například v červenci 1948 vystoupil programový ředitel Československého rozhlasu Mirko Očadlík s projevem, v němž upozornil na rostoucí ideologizaci uměleckého vysílání. Oproti tomu odbory volali po „zostření třídního boje“. Někteří redaktoři se otevřeně přiznali, že poslouchají britský rozhlas. Arnošt Kolman otevřeně kritizoval KSČ za nedostatečné prosazování socialistické ideologie. To vše jsou střípky dokládající nejednoznačný postoj během ustavování nových kulturních směrů. Jiří Knapík, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 37.

22, Jiří Knapík, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 52.

Oproti tomu nalézáme mnoho dokladů o přímém kopírování sovětského modelu argumentace. Zajímavým momentem je srovnání jazyka, jímž Gustav Bareš odsuzuje českou literární kritiku a Ždanovova odsouzení časopisů *Zvězda* a *Leningrad*, který se zcela překrývá.²³ S tím souvisí snaha se přizpůsobit vkusu dělníků. Vedle dělnických porot, dělnických literárních soutěží²⁴ a kursů pro talenty z dělnických škol, šlo i o přizpůsobení samotné tematiky děl.²⁵ To časem narazilo na své limity. Působily zde jisté vzájemné předsudky mezi inteligencí a dělnictvem.²⁶ Tyto pocity měly hlubší původ a šlo většinou o vztahy vyplývající z povolání (inženýr-dělník, učitel-žák atd.) Výstižný je vztah k postavení učitelů, který byl vystaven po únoru silnému politickému tlaku. Měli pomáhat při kolektivizaci, v ateistickém tažení, ve veřejné správě, zcela se vytratilo jejich dřívější postavení kulturních činitelů.²⁷

Jistou roli hrála i odlišná životní zkušenost plynoucí z rozdílného věku nových kulturních aktérů, která již byla zmíněna výše. Komunisté, kteří se politicky a názorově vyprofilovali již v meziválečném období, byli utuženi ve svých názorech a stali se pevnými dogmatiky s citem pro sovětskou politiku. Oproti tomu mladá levicová generace byla nabytá idealismem a často vystupovala příliš radikálně.²⁸

23, Jiří Knapík, *Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše*, Přerov 2000, str. 33.

24, Například soutěž „Pracující se hlásí do literatury“ vyhlášené v květnu 1949, nebo školení pro začínající autory pořádané Kulturním a propagačním oddělením na jaře 1950, které obsahovalo ideovou část řešící problémy typu: jak a proč jsem se stal spisovatelem, oblíbená četba, poměr k politice, SSSR a dělnické třídy. Jiří Knapík, *Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše*, Přerov 2000, str. 119.

25, Například odsouzení filmu Františka Čápa *Dvaasedmdesátka*, který na filmovém festivalu v roce 1948 odsoudili dělnické poroty. To mělo demonstrovat konec umělecké nedotknutelnosti na úkor dělnického vkusu a právo na dělnickou kritiku. Byla zahájena tisková kampaň v odborářském deníku *Práce* a v *Mladé frontě*. Jiří Knapík, *V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 66.

26, Jiří Maňák, *Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence*, In: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu*, sv. II, Praha 2004, str. 118.

27, Karel Kaplan, *Nekrvavá revoluce*, Praha 1993, str. 214.

28, Velice zjednodušeně by šlo konstatovat, že se starší generace shromáždila okolo ministra Kopeckého, který se snažil zaštitit kulturní politiku zvučnými jmény s předválečnou tradicí. Zatímco radikální mladší generace se prezentovala v tisku. K jistému střetu dochází během tzv. pamfletové aféry na jaře roku 1949. Skupina mladých komunistických redaktorů (především z *Mladé fronty*) vystoupila proti Nezvalově sbírce *Veliký orloj*. Tento protest ale narazil na stranický monopol v kulturněpolitických záležitostech. Kopecký mluvil o nebezpečí zužování pojetí socialistického realismu levicovými radikály. Došlo k zamezení kritiky ze strany redakcí kulturního tisku a odborovému prostředí (problematika vystoupení proti filmu *Dvaasedmdesátka*) a ustavil se

Tyto počáteční třecí plochy dokládají obtíže při prosazování totalitního monopolu na různé společenské oblasti. Zřetelně se rozpory projeví na stránkách týdeníku *Tvorba*, jehož příliš agresivní články se staly záminkou pro jeho zastavení v roce 1952. Od roku 1945, kdy byla *Tvorba* obnovena, se projevovала jako vysoce politicky agitační tiskovina s ambicí ideologicky očistit kulturní oblast.²⁹ Jejím šéfredaktorem byl Gustav Bareš a v její redakci proslul svými články především Stanislav Neumann.³⁰ Za typický případ útočných výpadů na stránkách *Tvorby* můžeme považovat článkový seriál Mojimíra Grygara *Teigovština-trockistická agentura v naší kultuře*.³¹ Útok proti Karlovi Teigemu, který svým estetickým programem odmítajícím výchovné poslání umění byl pro režim nežádoucím, patří mezi typický příklad tehdejšího napadání moderních uměleckých směrů.³²

Léta 1948-1951 pojmenovat jako *budovatelská*.³³ Jde o zakladatelské období, kdy režim teprve vytyčoval rozměry společenské a ekonomické přeměny. Rok 1950 můžeme považovat za období dotvoření základních rysů stalinského modelu kulturní politiky i za počátek projevů krize, která se každým dalším rokem stupňuje. Není zde prostor k popisu politických událostí první poloviny 50. let. Československo ale s počátkem roku 1953 stanulo na pokraji ekonomické krize, která se prolínala i do společenského klima, vyplněného nejistotou a obavami. Zmíním se ale pár větami o situaci v kultuře.

I přes reorganizace státního aparátu a vlády v souvislosti s politickými procesy, zůstávalo vedení kulturní politiky v zásadě stejné.³⁴ V lednu 1953 vzniká nové ministerstvo kultury, které nahrazuje ministerstvo informací a osvěty.³⁵ Strana byla ořezána politickými procesy a propaganda zbohatla o „boj proti slánštině“.³⁶ Na přelomu let 1952 a 1953 dochá-

-----
úzký kruh oficiálních osob s právem na ideový monopol. Jiří Knapík, *V zasetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006, str. 70.

29, Jiří Knapík, *Kdo spoutal naši kulturu, Portrét staliny Gustava Bareše*, Přerov 2000, str. 24.

30, Jde o vnuka S. K. Neumann, básníka a přívržence bojovného pojetí socialistického realismu. Jiří Knapík, *V zasetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006. str. 123.

31, Jaroslav Bouček, *27. 6. 1950 Poprava Závěše Kalandry*, Praha 2006, str. 150.

32, Karel Teige byl český kritik a teoretik umění, jeden ze zakladatelů Devětsilu. Zemřel 1. 10. 1951. *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT*, Praha, 1999.

33 Jiří Knapík, *V zasetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956*, Praha 2006.

34, Tamtéž, str. 212.

35, Karel Kaplan, *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, Praha 1994. str. 18.

36, *Pojmy jako slánština a šlingovština* použít do oběhu především Václav Kopecký., Karel Kaplan, Karel Kosatík, *Gottwaldovi muži*, Praha 2004. str. 223.

zelo ke kritickým reflexím kulturní politiky.³⁷ Vliv na jisté uvolnění napětí měly události v Sovětském svazu. Objevuje se kritika přílišného dogmatismu, žánrové bídy a nedostatku lidové zábavy. Vedení komunistické strany, které se zformovalo po smrti Klementa Gottwalda, však nepřipustilo žádné zásadní změny v hospodářské a sociální oblasti.³⁸

37, Jiří Knapík, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 214.

38, Tamtéž, str. 332.

4. Tisk a Rudé právo

Opakovat, nakolik byl tisk důležitý pro účely komunistické strany, je již v této fázi práce zbytečné. Média jsou dodnes silným manipulačním prostředkem k ovládnutí společnosti a to se naše doba nazývá demokratickou érou. Komunikačními prostředky ovlivňující veřejné mínění byly v 50. letech především noviny a rozhlas. Televize se stává fenoménem moderních komunikačních prostředků v Československu až na přelomu 50. a 60. let.¹

Prvním krokem k ovládnutí sdělovacích prostředků byla naprostá kontrola všech prostředků k jejich šíření, tj. technického zázemí. Toho dosáhl režim zákonem o znárodnění polygrafických podniků a monopolem na jejich budoucí zřizování. Kopecký mohl prohlásit na schůzi ÚV ve dnech 17. -18. 11. 1948 : „Nyní máme tiskárny v rukou, papír, nakladatelství...“² Řízení hromadných sdělovacích prostředků bylo přeneseno komunistickým vedením na stranický orgán Kulturní rada. Konkrétní a každodenní kontrolu ale zajišťovalo Kulturní a propagační oddělení, které čím dál více rozšiřovalo okruh svých pravomocí. V rámci oddělení propagandy a agitace byl V. odborem odbor tisku s vedoucím v čele a referenty pro Rudé právo a ČTK, Mladou frontu a jiný ústřední tisk, pro krajský tisk a pro závodní a vesnické časopisy. Pod organizací ministerstva informací a osvěty byl II. tiskový odbor s oddělením péče o tisk a novináře, oddělení organizace tisku a oddělení péče o zahraniční novináře.⁴ To značí značné překrývání kompetencí. Samotné rozdělení režimu na vládní a stranické orgány vytvářelo třetí plochy. Není zde ale prostor pro podrobnější popis jednotlivých střetů. Můžeme jen dodat, že po procesu s Rudolfem Slánským jsou stranické orgány značně oslabené a dochází k jejich reorganizaci.

Režim rozhodoval o vzniku či zániku každých novin, o nákladu, zaměření a obsazení v redakci.⁵ Bezprostředně po únoru 1948 započal likvidaci kulturních periodik, která skrze

---

1, Vývoj televizního vysílání byl na počátku 50. let ohrožen zákazem Alexeje Čepičky pro podnik Tesla se zaobírat vývojem televize a naopak rozvíjet výrobu radiolokační techniky. V první polovině 1952 však dochází k obratu. Jiří Knapík, V zajištění moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 196.

2, Karel Kaplan, Nekrvavá revoluce, Praha 1993, str. 215.

3, Konkrétně navrhoval vedoucí redaktory a šéfredaktory, sledoval stranický i mimostranický tisk a dohlížel na regionální a vesnické tiskoviny. Jiří Knapík, V zajištění moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 132.

4, Jiří Knapík, V zajištění moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 384.

5, Karel Kaplan, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994. str. 13.

ministerstvo informací přišla o vydavatelské povolení. Pro protikomunisticky vyhraněná periodika si režim výmluvu hledat nemusel- ta musela zmizet pro zdravý vývoj socialistické společnosti. Dalším argumentem byla úsporná opatření. A tak v průběhu let 1948-1949 mizí např. Divadelní zápisník, Kritický měsíčník, Vyšehrad, Akord, Kolo, Kytice, Listy, Kvart, Mladé archy. ⁶ Do konce roku 1948 bylo zlikvidováno 55 československých katolických časopisů. ⁷ Další snížení počtu tiskovin bylo řízeno skrz Ústřední akční výbor Národní fronty a Kulturní rady ministerstva informací. Na podzim 1948 byl zastaven Kritický měsíčník Václava Černého.

Tiskový odbor ÚV KSČ měl na starosti výběr vedoucích redaktorů a šéfredaktorů, sledoval stranický i mimostranický tisk a dohlížel na regionální a vesnické tiskoviny. Měnil vedení redakcí podle plnění jím daných směrnic. V denní praxi všechna zodpovědnost spadala na šéfredaktory jednotlivých novin a časopisů, kteří byli informováni o stranické linii. To bezpochyby vyžadovalo velmi citlivý přístup k interpretaci současné politické situace. V době vykonstruovaných procesů, kterými si režim prodlužovat životnost a snažil se odvést pozornost od reálných problémů, bylo jistě značně stresující takto hledat každou možnou zmínku ideologicky nevyhovující. Chyby v tisku totiž byly automaticky označovány za úmyslné a provokující sabotáže. Měli bychom samozřejmě počítat s čirým idealismem, který hledal režimu nevyhovující slovíčka s vlastním nefalšovaným zápalem.

V listopadu 1950 je zavedena funkce dohlížecích redaktorů a od počátku roku 1951 nastupují faktuální cenzurní redaktori. ⁸ To tedy znamená, že i přes pověření šéfredaktorů docházelo k chybám. Zajímavým pramenem k pochopení pozice redaktorů nám může být Nařízení ministra informací a osvěty z 22. března 1951, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů. V úvodním ustanovení se ve druhém paragrafu píše: *„Úkolem Svazu je zajistit, aby novináři spolupůsobili tvůrčí činností v časopisech a v tiskovém, rozhlasovém a obrazovém zpravodajství při organizaci budovatelském úsilí českého a slovenského lidu a v jeho boji za mír“* ⁹, spolupracovali na jeho výchově k sociali-

---

6, Jiří Knapík, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006, str. 22.

7, Karel Kaplan, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994. str. 13.

8, Blíže k jejich funkci můžeme citovat dopis ústředí KSČ 24. 11. 1950 krajským vedoucím tajemníkům KSČ :“...jejichž úkolem (politicky vyspělých autorů) bude revidovat všechna vydání listu v obtazích a u rotačky a kteří budou zodpovědni za to, že se napříště neobjeví žádné chyby a provokace“. Karel Kaplan, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994. str. 14.

9, Slovním spojením „boj za mír“ se budeme blíže zabírat později při rozborech konkrétních novinových článků.

smu a vytvářeli z tisku a tiskového, rozhlasového a obrazového zpravodajství bojový nástroj k prosazování vůle pracujícího lidu.“¹⁰ V paragrafu věnovaném právům a povinnostem členů se deklaruje toto: „Členové Svazu jsou ve své činnosti odpovědní pracujícímu lidu. Jsou povinni věrně sloužit lidově demokratické republice Československé, udržovat bratrství a jednotu obou národů republiky, prohlubovat a upevňovat věrný, bratrský svazek a spojení se Svazem sovětských socialistických republik...jsou povinni aktivně bojovat za mír a demokracii, odhalovat soustavně jejich nepřátele a bojovat proti jakékoliv formě fašistické ideologie.“¹¹

Úkolem novinářů tedy bylo pomoci při budování socialismu. Všechny příspěvky měly sloužit jednomu cíli. Jediným klientem byla komunistická strana, které patřily všechny novinové, rozhlasové a jiné informační materiály. Měli být prosazovateli vůle pracujícího lidu. Jak příznačně pro dobovou rétoriku jsou nazýváni „bojovým nástrojem“ s úmyslem probudit v nich militantní aktivnost. Novinář měl tedy bojovat a odhalovat!

Od podzimu 1951 v souvislosti s vnitrostranickou krizí dochází k oslabování stranického aparátu. Dlouhodobý spor mezi ministerstvem informací a osvěty a Kulturním a propagačním oddělením odkryl nutnost vytknout jasnou dělicí čáru.¹² 22. 4. 1953 byl vládou bez publikace ustaven úřad státního tiskového dohledu a to úřad cenzurní, jenž byl veden jako „neveřejný orgán vlády“. Po roce přechází do resortu ministerstva vnitra jako Hlavní správa tiskového dohledu.¹³ Celá příprava na zavedení cenzury byla provázena množstvím porad a jednání. Byly definovány závadné informace a údaje a státní tajemství. Od února 1953 je doložena účast sovětského poradce, konkrétně pracovníka moskevského Glavlitu Isačenko.¹⁴ Role tiskového odboru ÚV KSČ ale pokračovala dál, udržoval si kontrolu ideologické oblasti a fakticky dál řídil celý systém cenzury. Hlavní správa tiskového dohledu (HSTD) měla úzké kontakty se státní bezpečností. Povinností všech šéfredaktorů tisku bylo včas předkládat cenzurním orgánům HSTD vše, co mělo být zveřejněno a podřídit se jejich rozhodnutí.¹⁵ Pozastavení vytisknutí bylo okamžité, bylo-li v ohrožení státní tajemství. Šlo-li

---

10, Archiv Ministerstva vnitra, Sbirka zákonů a mezinárodních smluv [online], [cit. 2010-05-07], Dostupný z [www: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1951/zakon_1q.html#castka_13](http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1951/zakon_1q.html#castka_13).

11, Tamtéž

12, Jiří Knapík, Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše, Přerov 2000, str. 142.

13, Karel Kaplan, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994. str. 16.

14, Tamtéž, str. 20.

15, Tamtéž, str. 16.

o problematickou interpretaci politické linie KSČ, existoval prostor pro vyjednávání a nalezení vhodného řešení. Konkrétní postup při schvalování se řídil cenzurním číslem. To měl každý cenzor jako své služební a bylo uváděné v tirážích novin.¹⁶ Tato praxe byla nezbytná z důvodů náročnosti každodenní kontroly. HSTD zpracovával tzv. denní zprávy, kde byly popsány všechny cenzurní zásahy.

Rudé právo vzniklo roku 1920 po rozkolu mezi českými sociálními demokraty a komunisty.¹⁷ Na každé úvodní straně bylo pod číslem *Rudého práva* uváděno i číslo *Práva lidu*. To byly noviny sociální demokracie, která se během únorových událostí roku 1948 sloučila s KSČ.¹⁸ Šlo jistě o snahu poukázat na kontinuální vývoj československé levice a zdůraznit oprávněnost komunistické strany na monopolní vládnutí. Meziválečnou kariéru v *Rudém právu* absolvoval například Gustav Bareš. Patřil k vlně mladých komunistů, kteří nastoupili v redakci *Rudého práva* po rozsáhlých kádrových změnách na přelomu 20. a 30. let.¹⁹ Po válce, v roce 1945 se stal jeho šéfredaktorem a od počátku svého působení se snažil prosadit nový profil listu.²¹ Komunisté se snažili nově profilovat stranického žurnalistu. Vedle přesvědčeného propagandisty se musela všeobecně zvednout úroveň novin. V období let 1945- 1948 *Rudé právo* žurnalisticky pokulhávalo za ostatními deníky.²² Pro popis deníku můžeme citovat z paměti Čestmíra Císaře.²³ „*Rudé právo se přizpůsobovalo dvěma vzorům: moskevské Pravdě a časopisu Informbyra „Za trvalý mír, za lidovou demokracii“.* Nejen velkým „světovým formátem“ papíru, ale především obsahem. Mělo instruktážní úvodníky určené pro funkcionáře a členy strany jako návod k politické práci nebo k profesní aktivitě při plnění plánu a jiných úkolů. Na druhém místě co do významu byly ideologické

16, Tamtéž, str. 17.

17, Jacques Rupnik, Dějiny Komunistické strany Československa, Praha 2002, str. 50.

18, Tamtéž, str. 245.

20, Jiří Knapík, Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše, Přerov 2000, str. 12.

21, Tamtéž, str. 22.

22, Tamtéž, str. 38.

23, Čestmír Císař byl český politik a publicista, který působil v *Rudém právu* od roku 1957 jako redaktor, v letech 1963-65 ministr školství a kultury. Patřil k hlavním představitelům reformistického směru v Komunistické straně Československa koncem 60. let. V r. 1968 jeden z kandidátů na funkci presidenta republiky. 1968-69 předseda Československé národní rady. V letech 1969-70 zbaven všech funkcí, 1989 spoluzakladatel Klubu Obroda. 1991 pověřen vedením stálé mise ČSFR při radě Evropy ve Štrasburku. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, Praha, 1999.

stati.... Orientovat se v nich dokázali jen vzdělanější funkcionáři a členové strany, uvyklí potřebě znát názory a pokyny shora... Když jsem nastupoval do RP na podzim 1957, vypadaly již noviny živěji, ale šedivosti vylo stále dost.²⁴

24, Čestmír Císař, Člověk a politik: kniha vzpomínek a úvah, Praha 1998, str. 205.

5. Úryvky z Rudého práva

Pro pochopení stranické propagandy není dle mého názoru lepšího pramene, než jsou noviny. Výsadní pozice *Rudého práva* nám může být jistotou nejvýrazněji vystupujících hlavních rysů komunistické manipulace. Dovolíme si zde citovat z práce Petra Fidelia. Tato pasáž bude nejlepším úvodem k problematice jazyka užitého v totalitních médiích. „*Každá řeč – každé užití jazyka – má ovšem i svůj aspekt pragmatický, a tady je v případě komunistické „propagandy“ jistý kámen úrazu. Máme tu co činit se zvláštním druhem jazykové komunikace, kde především není namnoze jasné, kdo vlastně mluví ke komu. Kdo promlouvá v úvodnicích Rudého práva...? Strana? Ústřední výbor? Nebo prostě „my“? ... Stejně mlhavý a neurčitý je adresát těchto jazykových projevů. Zdá se, jako by si komunistická řeč spolu se svým obrazem světa konstruovala rovněž adresáty, o nichž předpokládá, že její „svět“ plně sdílejí.*“¹

Může se nám totiž po delším pročitání tiskovin z 50. let zdát, jako by režim pouze vyplňoval mezeru po represivním umlčení všech odpůrců. Potřeboval po získání moci společnost přesvědčovat? Propaganda je ve Všeobecné encyklopedii popsána jako „*cílevědomé, soustavné a záměrné šíření, doporučování myšlenek, názorů s cílem získat přívržence*“². Můžeme se inspirovat totalitními teoriemi, které totalitnímu režimu přisuzují právě snahu o naprosté pokrytí společenského života. Po získání moci tedy režim dále „masíruje“ společnost svojí ideologií, aby docílil její unifikace. O úspěšnosti toho procesu ale panují spíše skeptické názory. Nelze ale na tuto dobu pohlížet s prizmatem zlá moc – hodná bezmocná společnost. Psychosociální následky propagandy měly často za výsledek to, že společnost participovala na vytváření nového režimu samovolně, například sama nechápala své činy jako součást teroru.³ Pokud připustíme opravdovou snahu režimu působit na společnost, pak připustíme jeho smíření s její nestoprocenní podmaněností. Vzhledem k tlaku okolního světa, který je zde klíčový, je propaganda nutná, dokud existuje „ten druhý svět“.⁴

1, Petr Fidelius, *Řeč komunistické moci*, Praha 1998, str. 12.

2, *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT*, Praha, 1999.

3, Petr Heumos, „*Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!*“ *Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968*, Praha 2006, str. 18.

4, Hannah Aredntová, *Původ Totalitarismu*, Praha 1996, str. 476.

Co se jazyka týče, zajímavým pramenem nám může být učebnice pro začínající novináře z roku 1957. V úvodu nás jistě nepřekvapí takto znějící pasáž: „*Periodický tisk je v socialistické společnosti pramenem poznání, nástrojem agitace a propagandy a prostředkem politické i odborné výchovy pracujících... Význačnou vlastností socialistického tisku je útočnost proti přežitkům minulosti a tvořivá kritičnost vůči nedostatkům v životě dnešní společnosti.*“⁵ Nároky na novináře jsou jasně formulované. Překročili-li při psaní funkční hranice, mění se text v *neúkonnou originálnost* a ta je nežádoucí. Má se vyvarovat tzv. módním prostředkům. Velikou pomocí by mu měli být práce klasiků marxismu-leninismu. Ve středu pozornosti mu má být pracující člověk. Přiblížme si dvě pasáže, které nalézáme velmi výmluvnými. V první je postaven do kontrastu text dle příručky špatně formulovaný a text opravený. „*Ne všichni zemědělci pochopili významná usnesení X. sjezdu naší strany...*“ je zaměněno za „*Ne všichni zemědělci se řídili významnými usneseními X. sjezdu naší strany...*“ Významový rozdíl mezi slovesy *pochopit* a *říditi* je velký. V prvním případě je připuštěna možnost špatně formulovaných usnesení, ve druhém je chyba jen na straně zemědělců. Takto musel komunistický novinář uvažovat. Nesměl v žádném případě padnout stín podezření na stranu! Druhou pasáží je odstavec věnující se správnému používání slovesa *bojovat*. Je zde výslovně uvedeno, že bojovat lze *za vlast, za svobodu, za socialismus, za mír*. Přímo nevhodné je ale spojení s bojem proti hmyzu či proti plevelům. „*Podobně je tomu i s užíváním podstatného jména boj*“.⁶ Důraz na slovo boj pochopíme při pročítání komunistického tisku. Význam tohoto slova je až magický a působí na nás jako aktivizační heslo.

Pro zachování rozsahu této práce budeme zkoumat jen titulní strany prvních vydání v měsíci. Zaměříme se na strukturu článků, jejich rozložení v rámci jednoho čísla. Budeme věnovat pozornost nadpisům a palcovým titulům. Jaká byla zpravodajská hodnota článků? S touto otázkou načrtneme nejdůležitější události roku 1953 a pokusíme se najít jejich reflexi v člancích *Rudého práva*.

5, Milan Jelínek, O jazyku a stylu novin, Praha 1957, str. 5.

6, Tamtéž, str. 160.

5. 1. 1. 1. 1953

Na titulní straně se na nejdůležitějším místě novin, tedy pod názvem, můžeme blíže seznámit s úryvkem z blahopřejných telegramů k Novému roku, které měli poslat soudruzi Klement Gottwald, Antonín Zápotocký a Viliam Široký svým sovětským protějškům. Zápotocký, který je z neznámého důvodu uveden bez křestního jména, adresuje své přání předsedovi Rady ministrů SSSR J.V. Stalinovi. „*Vám i vládě Svazu socialistických republik vyslovuji jménem vlády Československé republiky i jménem svým srdečné blahopřání k Novému roku. Budeme se snažit, nezapomínajíc nikdy vděku za naše osvobození, aby naše spojení a přátelství s národy Sovětského svazu i letošního roku dále se upevňovalo a rozvíjelo: přejeme všemu sovětskému lidu i Vám nové úspěchy při grandiózním díle budování komunismu v SSSR a zajišťování míru všemu lidstvu.*“¹ Opakování projevů vděčnosti Sovětskému svazu je realitou, která se do konce komunistické vlády nezmění. Sovětský svaz byl jediným arbitrem nové poválečné situace. Touha být pod křídly velkého ochránce, který již nikdy nedopustí minulé příkoří zažitá během německé okupace, patřila k nejzranitelnějším traumatům tzv. mnichovské zrady. SSSR mělo být „*zajišťovatelem míru všemu lidstvu*“. Tato globální výzva měla jistě podpořit pocit výjimečnosti, živený v rámci bipolárního rozdělení světa. Ve smyslu: „*my jsme ti, kteří žijí v míru, a spolu inspirujeme celé lidstvo*“.

Velmi zajímavým z hlediska rozboru stranického jazyka můžeme považovat Zápotockého příspěvek „*Na prahu nového roku*“, který se nachází hned pod blahopřejnými telegramy. Vytyčuje v něm hlavní sliby komunistické strany vůči pracujícímu lidu. Ty mají být tři: *Obrana míru a samostatnosti našich národů, Právo na práci, zajištění této práce, zabránění hospodářským krisím a nezaměstnanosti a Zabezpečení výstavby socialismu a bezohledný boj proti třídním nepřátelům a záškodníkům.*² V prvním bodě se opět setkáváme se slibem zajištění míru. Jedním z hlavních legitimizujících argumentů uchopení moci v únoru 1948 bylo zabránění puče „*kapitalistických válečných štváčů*“, což během 50. let oficiální propaganda nikdy neopomenula připomenout. To nám jistě může přiblížit, nakolik byl strach z války a strach malého státu velký, nebo nám může říci více o způsobu, jakým KSC samotu společnost vnímala. Pravděpodobně jako vystrašenou, toužící po materiálních

---

1, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 10.7.2010], Dostupný z [www: http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/1/1](http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/1/1) .

2, Tamtéž

výhodách. Z toho též plyne snaha uklidnit nervozitu panující z obav před hospodářským krachem. Ta byla více než oprávněná. Československá republika musela v rámci začlenění do tzv. východního bloku splňovat Sovětským svazem určené úkoly. Až po splnění těchto sovětských plánů byl prostor na uspokojení domácích potřeb.³ S rokem 1953 vstupujeme do roku vyhocené hospodářská krize, která si na jaře vyžádá nepopulární řešení. S ohledem na neuspokojování spotřebitelského sektoru musela být tato hospodářská politika ospravedlněna. Společnost musela být zaktivizována zvučnými a jasně znějícími hesly pro přinášení oběti. Právě tato obětavost k dosažení „*míru pro celé lidstvo*“ bude stále a dokola novinovou propagandou živena. Zápotocký si zde na pomoc bere citát z Leninova článku a píše: „*Dále pak poznamenává Lenin: „Zvýšení produktivity práce vyžaduje především zajištění materiální základny velkopřemyslu... produktivita práce je koneckonců to nejdůležitější a hlavní pro vítězství nového společenského řádu“ Jak je vidět není zvýšení produktivity práce žádným východiskem z nouze, ke kterému saháme teprve v poslední době a které bychom před dělníky zakrývali*“. KSC musela působit jasně, přesvědčeně, neomylně, v textech nejsou znát žádné pochybnosti. Sebevědomě se opírají o příručky marxismu-leninismu jako o nepopíratelnou pravdu. Citace z Leninových spisů má zajisté působit učeně a vědecky. Silný důraz na „vědeckost“ má za účel podpořit oprávněnost rozhodování.⁴ V rámci pocitu výjimečného světonázorového postavení bylo nasnadě vyzvat k „*bezohlednému boji proti třídním nepřátelům a záškodníkům*“.

Posledním příspěvkem na první straně je několik krátkých zpráv o plnění hospodářského plánu pod jednotícím titulkem „*Vše pro úspěšné splnění závěrečného roku Gottwaldovy pětiletky*“. Jde o konkrétní příběhy z různých částí země.

5. 2. 1. 2. 1953

Na titulní straně z února opět převažují politicko-hospodářská témata. Jak bývalo v Rudém právu zvykem, jsou zde otištěny celé znění projevy vládních a stranických funkcionářů. Zde se můžeme začít do projevu Antonína Zápotockého, který se týká státní disciplíny. Po konstatování, že stále dochází k poruování zákonitosti, pokračuje zajímavou pasáží: *Byl by na strašlivém omylu ten, kdo by se chtěl domnívat, že takový velký společenský*

3, Jiří Vykoukal, [Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989](#), Praha 2000, str. 264.

4, Hannah Arendtová hledá souvislosti mezi totalitní propagandou a obchodní reklamou, kdy věda má být jen očividnou náhražkou moci. Hannah Arendtová, [Původ Totalitarismu](#), Praha 1996, str. 478.

převrat (myšlen nastolení socialismu v zemi) je možno provést podle zákona. V tom právě spočívá velká revoluční hybná síla mas, že dokáží, bez ohledu na zákony v dané chvíli jít kupředu. ⁵ Cítíme zde snahu o podložení událostí v únoru 1948, dodat legitimitu nezákonným opatřením, kterými si KSČ získala monopolní moc. To se dělo v rámci „*revoluční hybné síly*“, to bylo vykonáno pro posun dál. Tato dynamická síla, která je dána vykonáním sociálního míru posouvá společnost kamsi, kde režim stále nastiňuje svůj cíl. Současnost ale vyžaduje pravidla a k jejich dodržování Zápotocký vyzývá dále v textu: „...*tato výstavba socialismu musí být usměrňována zákony, musí být usměrňována novou státní disciplínou*“.⁶

5. 3. 1. 3. 1953

Ne titulní straně nás okamžitě zaujme expresivně pojatý titulek „*Ruce pryč od Koreje*“. Válka v Koreji byla jednou z mála zahraničních událostí, o které komunistický tisk přinášel informace, byť zkresleně. Jde o válečný konflikt ovlivňující značně sovětsko-americkou vzájemnou politiku a promítla se silně i do našich poměrů. Vedle využívání války v rámci propagandy, jí byla podmíněna hospodářská politika. Především přechod militarizované ekonomiky na mírový způsob hospodaření přinesl režimu nemalé těžkosti a počíná tím jeho hluboká krize. ⁷ V tomto článku se projevuje motiv, který v komunistické rétorice nikdy nezmizel, a tím je existence vnějšího nepřítele. ⁸ Jde o neustále opakovanou možnost ohrožení a převrácení dosavadních hodnot. Mají „*barbarskou tvář*“, používají „*zločinných prostředků*“, na nevinných lidech se dopouštějí „*bakteriologických zvěrstev*“ tito „*američtí velkoobchodníci se smrtí*“. Každá vláda potřebuje ospravedlnit válečný konflikt, jehož se účastní z jiných než obranných záměrů. Získání domácího obyvatelstva na svou stranu zkreslením motivů a demonizováním nepřítele patří k běžné válečné propagandě. Komunistická propaganda ve zkreslování informací bez diskuze vynikala. Přesto výběr slov a přirovnání překvapí. Je zde zřetelně cítit snaha přiblížit tyto „*imperialistické agresory*“ prototypu nacistického zločince. Můžeme citovat poslední odstavec: „*Po boku národů celého světa je potřeba v jednotné bojové frontě míru srazit morové drápy amerických válečných zločinců. Hněv, nenávisť, odpor, masové protesty, zesílení mírového boje, nechť se stane*

5, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 10.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/2/1>

6, Tamtéž.

7, Karel Kaplan, Proměny české společnosti 1948-1960, Praha 2007, str. 31.

8, Tamtéž.

*vlnou, jež smete americké bakteriologické zločince...*⁹ Zde se setkáváme s často exponovaným oxymóronem¹⁰ „boj za mír“. Souvisí s odlišným chápáním pojmu mír v socialistickém pojetí. I použití slova „fronta“ se v dobové terminologii objevuje až podezřele často. Např. fronta práce, kulturní fronta, pedagogická fronta.¹¹ Navozuje to v nás pocit neustálého střehu a nutnosti se též aktivně zapojit do celého systému budování socialismu. Taktéž naznačuje dynamičnost – vstříc utopistické budoucnosti (které se nejvíc blíží život v SSSR¹²), která je současným stavem jen naznačená a které se musí ještě hodně obětovat. S tím spojená je i magičnost slova „práce“. Práce v tomto kontextu znamená zapojení do celého procesu směřujícího k šťastnému konci. V kontrastu s dnešním pojetím individuální seberealizace s aspektem finančního osamostatnění, zde pracovat automaticky znamená být součástí režimu, být „*pracujícím lidem*“.

Březen je měsícem dvou velkých otřesů, které bezesporu režim znejistěly. První zásadní událostí byla Stalinova smrt 5. března, která představovala katalyzátor změn, které započaly krizové období Sovětského svazu. Odchod muže, který měl ve všech zásadních otázkách poslední slovo, někteří uvítaly, jiné tato absence vyšší instance rozkolísala. V některých zemích můžeme po Stalinově smrti pozorovat dovršení tzv. procesu stalinizace¹³ s okázalými projevy úcty Stalinovu odkazu.¹⁴ Rudé právo je 6. 3. jen dvoustránkové a věnuje se jen smrti sovětského vůdce. Vedle projevů zármutku se zde objevují i nadšená zvolání: „*Ať žije velké vítězné učení Marxe, Engelse, Lenina a Stalina!*“. V prohlášení Ústředního výboru KSČ a vlády se Stalinovy smrti vhodně využívá ke stranické propagaci: „*Sekněme se v těchto chmurných dnech kolem Ústředního výboru naší strany a věrného Stalinova žáka soudruha Gottwalda.*“¹⁵ Ten sám ale 14. 3. umírá, ale straně zůstává jeho jméno jako pevná záruka

---

9, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 12.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/3/1>

10, Oxymóron je druh figury básnické, spojení slov, jejichž významy si navzájem odporují. Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, Praha, 1999.

11, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 38

12, Tamtéž, str. 30.

13, Pojem používaný nejen pro samotné období Stalinovy vlády v Rusku, ale přeneseně používaný i na země s lidově demokratickým zřízením, které byly pod mocí Sovětského svazu a aplikovaly jeho mocenské způsoby vlády. Jiří Vykoukal, *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha 2000

14, Tamtéž, str. 295.

15, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/3/6/2.png>

neomylnosti, záruka té pravé stranické linie. „*Gottwaldovské*“ teď bude vše, čemu se bude chtít dodat zdání správnosti. Proto již 15. 3. můžeme číst zvolání „*Ať žije husitsky a gottwaldovsky pevný a statečný československý lid!*“¹⁶

Tyto dvě události bylo nutno zmínit pro lepší popsání následujících událostí. Není možné jim nepřikládat zásadné význam pro další politický vývoj. Jejich společenský dopad byl zajisté v prvních následujících dnech, kdy apatického nechali málokoho. Od nadějných očekávání pádu komunistického režimu po strach nahánějící pesimistické prognózy.

5. 4. 1. 4. 1953

Hned v prvním článku si můžeme povšimnout znaků, o nichž bylo pojednáno výše. Pod titulkem *Nesmiřitelně bojovat proti nepřátelským ideologiím* se hned v úvodu píše: „*Splnit velkou přísahu věrnosti našeho lidu odkazu soudruha Stalina, být vždy věrni dílu soudruha Gottwalda – to pro nás všechny znamená také nesmiřitelně bojovat proti nepřátelské ideologii ...*“¹⁷ Opět velmi agresivním jazykem se nekompromisně vsugerováá submisivní podřízenost Sovětskému svazu. Lidé musí zůstat především věrni, odmítnout paušálně pojatou „*velkou přísahu věrnosti*“ se rovná vlastizradě. Článek nevybočuje z celé plejády podobných v minulých letech. Je z něj ale cítit silnější úprosnost v neustálém opakování Gottwaldova jména: „*Neúprosný boj soudruha Gottwalda*“, „*soudruh Gottwald nám neustále připomínal, že ...*“, „*soudruh Gottwald nás učil, že...*“, „*...vždy vštěpoval soudruh Gottwald*“, „*za odkazem soudruha Gottwalda*“.¹⁸ Silná pozice vůdců, kteří se již za života těší skoro až náboženských poct, je v represivních režimech častá. Zde se ale setkáváme se zvláštním vztahem k již mrtvé osobě, která ztrácí obrysy konkrétního muže, ale stává se abstraktní známkou režimu.¹⁹

16, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/3/15/2.png>

17, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/4/1/1.png>

18, Tamtéž

19, Zajímavé je pozorovat rituál samotného pohřbu Klementa Gottwalda, kdy černé vlajky smutku byly doplněny výraznými rudými. Demonstrace socialistických symbolů, vojenská přehlídka, manifestace přátelství se Sovětským svazem... „*Statiscové zástupy lidí proudící kolem katafalku a doprovázející pak rakev s tělem dělnického prezidenta na jeho poslední cestě stvrzovaly platnost mytologické teze o vldci, který žije dál ve svém lidu, a o lidu, jenž žije dál ve svém vůdci.*“ Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 127.

Nachází se zde více zpráv, než bývalo na titulní straně *Rudého práva* obvyklé. Vedle výčtu komodit, jejichž cena se v Sovětském svazu snížila a o kolik (kde se například můžeme dozvědět, že šicí jehly se zlevnily o 20% a sirky zase o 17%) jsou zde 4 krátké zahraniční zprávy (všechny ze spřátelených zemí) a dva příspěvky o podnikovém soutěžení v Československu. První je uveden takto znějícím odstavcem: „*Všechnen československý lid složil slavnou přísahu nad rakví velikého vůdce dělnické třídy celého světa Josefa Vissarionoviče Stalina a milovaného presidenta soudruha Klementa Gottwalda. Tímto slavným slibem, vyjádřil své nezlomné odhodlání budovat s ještě větší odhodlaností socialismus v naší krásné zemi a upevňovat světový mír. Zoceleni nezměrnou bolestí si naši pracující dali bojový úkol: splnit a překročit Gottwaldův pětiletý plán.*“²⁰ Můžeme zde číst již několikrát zmíněné formulace. Navíc jsou zde ale dvě zajímavosti. První je láskyplnost slovního spojení „*našeho milovaného presidenta*“, kdy použití slova *president* má možná stále ještě evokovat prvorepublikovou otcovskou auru T. G. Masaryka. Zachování prezidentské funkce po komunistickém převratu v roce 1948 nebyla samozřejmostí. Především spjatost se jmény T. G. Masaryka a Edvarda Beneše byla na obtíž.²¹ Oproti klasickému oslovení *soudruh* se zde v sentimentálním duchu přidává i *president*. Důvodem by zde mohl být samotný účel článku, jímž je výzva Ústřední rady odborů k prvomájovému soutěžení. Průmyslové dělnictvo totiž projevovalo odpor vůči zásahům do pracovních norem. Mnoho z nich si uchovávalo dělnické hodnoty zakotvené v předválečném období. A například stachanovské hnutí se u nich neseťkalo s příliš vřelým přijetím a jejich účast na údernické práci často souvisela s materiálními stimuly.²² Strana se tedy snažila vedle konkrétní podnikové politiky i o apel prostřednictvím novin. „*Splnit životní cíl veškerým lidem milovaného soudruha Gottwalda znamená široce rozvíjet socialistické soutěžení, zkvalitňovat a prohlubovat závazky jednotlivců i celých závodů.*“²³ Je možné, že se strana pokoušela přiblížit především starší dělnické generaci, která měla v podnikové hierarchii respekt. Celý propagandistický záměr je ale bezesporný. Aktivita v práci je otázkou věrnosti Gottwaldova odkazu, tedy věrnosti strany.

20, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/4/1/1.png>

21, Karel Kaplan Pavel Kosatík, *Gottwaldovi muži*, Praha 2004, str. 48.

22, Petr Heumos, „Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“ *Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968*, Praha 2006, str. 47.

23, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/4/1/1.png>

5. 5. 1. 5. 1953

První máj patřil k neodmyslitelným symbolům 40 let komunistického režimu v Československu. Svátek samotný má ale starší historii a patřil od konce 19 století tradičním projevům celosvětové dělnické solidarity. U nás byl poprvé slaven na Střeleckém ostrově roku 1890.²⁴ Zde ale nabývá jiného charakteru a stává se ideologickým sdělením. Režim skrze propojení masovosti a symboliky projevoval svoji sílu a vitálnost. Otázkou zůstává, ke komu toto sdělení mířilo. K samotným účastníkům? K přihlížejícím? Světu?

Titulní straně vévodí schematická kresba prvomájových oslav. Na obrázku je žena připevňující květiny k rudému praporu, který drží dělník. Jsou obklopeni typologicky vyobrazenými postavami- skupina vesničanů, voják či jeden muž v pozadí s kulatými brýlemi a kravatou. Vidíme zde několik dětí, v popředí malý kluk rozdává československé a sovětské vlaječky a malá dívka s květinovým věncem na hlavě obdivně vzhlíží k červenému praporu, oba mají červené šátky okolo krku. Tato symbolika provázela všechny oslavy prvního května, který byl časově blízký i významným dnům konce 2. světové války. Oslavy byly doprovázeny průvody a mávátky a symboly česko-sovětského přátelství. Současně s tím byl kladen důraz na mládež. První spartakiády se dočkáme až v roce následujícím.²⁵ Zatím se režim demonstrativně předváděl zde.

Pod kresbou se nachází dva články, výjimečně jsou podepsané. Autorem prvního je Jaromír Dolanský, který byl v té době místopředsedou vlády, a nese titulek „*Zůstat věrni Gottwaldova odkazu a slavně zvítězit!*“. Opakuje se zde základní mustr předešlých agitačně motivujících prohlášení. Vlivem propagandy některá slova již obsahují celý významový komplex odkazů, které se v textu ani nemusí explicitně nacházet. Opakující spojování určitých slov s jistými konkrétními nebo abstraktními entitami vede k vytváření významových automatismů.²⁶ „*Imperialističtí strůjci války*“ nám okamžitě vybaví USA. „*Mírový tábor*“ zase vždy znamená země východního bloku nebo země s lidově-demokratickým zřízením. Je vytvořena norma spojování kladných a záporných vlastností s určitými zeměmi vzhledem k jejich poválečné politické pozici.²⁷ Článek nepřináší žádné nové sdělení. Po výčtu celé řady cílů, kterými jsou například „*okamžité skončení lupičské*

24, Ilustrovaný encyklopedický slovník 3. svazek, Praha 1980 – 1982, str. 27.

25, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 150.

26, Alex Röhrich, Ideologie, jazyk, texty, Liberec 2008, str. 90.

27, Tamtéž, str. 88.

války v Koreji“ , „zákaz atomové zbraně“ , „vítězství trvalého míru na světě“ , přichází jiný výčet a to úspěchů. V závěru získají prvomájové oslavy nový rozměr. „Proto také socialistické soutěžení a májové socialistické závazky našich hutníků, horníků, strojírenských a stavebních dělníků, železničářů, stejně jako našich JZD, státních statků a traktorových stanic, nejsou jen nezlomnou vůlí bránit mír, ale skutečnou silou, ranou do přediava strůjců války.“²⁸ Průvod byl tedy podle textu současně i projevem závazku. Znovu se setkáváme s důkazem plošného využívání k zvýšení průmyslové výroby. Zazní i výstižně formulovaná zvolání: „Proto necht' vyzní První máj mohutnou bojovou výzvou... k překročení úkolů naší pětiletky.“²⁹ I prvomájová slavnost se tedy stala součástí socialistické fronty.

Dalším příspěvkem na titulní straně je „Májový pozdrav“ od Jana Drdy. Jde o text s jistou poetickou ambicí, který ale po bližším ohledání obsahuje stejné sdělení jako jeho soused. „I s námi je soudruh Stalin, i jarní rozjasněné Praze patří jeho úsměvy – a jemu po boku je s námi soudruh Klement Gottwald, radostnou zář ve svých dobrých očích, nesmrtelný, přítomný v každém z nás.“³⁰ Podíváme-li se na socialismus jako na utopickou vizi šťastné a dokonalé budoucnosti, tak k nám začnou skrze komunistickou ideologii promlouvat jasné sakrální symboly.³¹ Obecný odklon od náboženství provázející evropskou společnost na přelomu 19. a 20. století vedl k hledání nové víry.³² Přímo souvislost můžeme pak nalézt v totalitních ideologiích, které jistě nesou náboženské znaky. Můžeme to vypořadovat na vztahu k zemřelým vůdcům. „Nesmrtelný Gottwald je tu stále s námi a žije v nás“ vzbuzuje podezření popírání smrti, které jde ruku v ruce s neschopností režimu vnímat realitu. Přetvoření osobností v mýtus bylo zajisté součástí mocenské strategie k manipulaci společností. Nese v sobě ale znatelný fanatický prvek nazývaný v odborné literatuře kultem osobnosti.

28, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/5/1/1.png>

29, Tamtéž.

30, Tamtéž

31, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 14.

32, J. W. Burrow, Krize rozumu, Evropské myšlení 1848- 1914, Brno 2003, str. 228.

5. 6. 1. 6. 1953

31. 5. 1953 se lidé mohli z titulní strany *Rudého práva* dozvědět o provedení peněžní reformy. Splnilo se to, co mnozí již několik týdnů nervózně očekávali. Celá akce sice proběhla v naprostém utajení, ale jisté fámy kolovaly společností delší dobu. Strana teď musela tento nepopulární krok obhájit, což jistě nebyl snadný úkol. V prohlášení vlády a ÚV KSČ se vina kladla na „*spekulantské živly*“ a „*Slánského bandu*“.³³ V následujícím dni, tedy 1. 6., se i titulní strana věnuje především reakcím obyvatelstva na finanční změnu, která je překvapivě pozitivní, a jejím výhodám. Pod titulkem „*Pevná základna k dalšímu růstu životní úrovně*“ se dočteme, že je opatření pracujícím lidem přijímáno všude se souhlasem. „*Pro plynulý rozvoj našeho socialistického obchodu a pro naše zásobování byl přebytek kupní síly v rukou kulaků, šmelinářů a dalších spekulantských živlů stálým nebezpečím.*“³⁴ Strana tedy peníze zachránila, nedopustila, aby nepřítel ohrozil blahobyt, ke kterému míří. Vysvětlující dikcí vyvrací jakékoli obavy a obhajuje své kroky. Obratně využívá uměle vytvořených nepřátel, jejichž existence je pomocná při obhájení každého nepopulárního kroku. Materiální ztrátu obyvatelstva přiznává, ale ujišťuje, že vše je konáno jen pro dobro společnosti a ztráty jsou jen dočasné, jelikož vše spěje k všeobecnému prospěchu. Propaganda zde volí roli otcovského smířlivě-vysvětlujícího tónu, kdy negativní přijetí hospodářských opatření KSČ znamená nechápavost či tvrdohlavou nepřejícnost. Strana ví, co dělá. Strana se obětovává. Tento článek je podpořen několika příběhy z lidu. Oblíbený způsob zpestření i dnešního zpravodajství, kdy formou náhodně vybraných osob se mapuje veřejné mínění. Zde je ale náhodnost výběru naprosto vyloučená a odpovědi jsou veskrze totožné. Druh zaměstnání jednotlivců již automaticky navozuje jeho ideologickou hodnotu. Lisařka B. Seidlová ze závodů Tesla si stěžuje, že ji lístky již dlouhou dobu obtěžovaly. „*Co jsme se naříkali, kdy už se těch lístků zbavíme. ... Pálily nás také proto, že různí ulejšáci, které ještě na závodech máme, dostávali stejné lístky na výhodný nákup jako my, co jsme byli vyhlašováni nejlepšími pracovníky.*“³⁵ Níže Josef Hájek z kralodvorských železáren konstatuje: „*Vím, že všechno, co naše vláda dělá, dělá pro dělníky.*“³⁶ Předseda závodní rady na dole Ludvík z Radavic F. Drda

---

33, Zdeněk Jirásek, Jaroslav Šůla, *Velká peněžní loupež v Československu 1953* aneb 50:1, Praha 1992, str. 7.

34, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/1/1.png>

35, Tamtéž

36, Tamtéž

nám svěřuje: „*My horníci jsme nikdy nepřestali věřit své vládě a horoucně milujeme stranu, protože víme, že všechna opatření jsou dělána pro blaho lidu.*“³⁷ Dělník Ivan Pilipčinec lituje, že neuposlechl dřívější nabádání, aby si ukládal peníze do spořitelny. „*Vzal jsem si z toho s manželkou poučení, že nyní, když budeme mít pevnou měnu, je zapotřebí uvádět peníze do oběhu buď koupí zboží, neb jejich uložením na spořitelni knížku.*“³⁸ Vytváří se nám zde dvě skupiny slov významově stojících proti sobě. Propaganda vytvořila nová sémantická antonyma, kdy proti sobě stojí *ulejvák, spekulant, živel a úderník, dělník, stachanovec*. Ve spodní části objevíme tři fotografie s titulkem „*Vyznamenání budovatelé socialismu*“. Kolektiv inženýrů, kolektiv konstruktérů kombajnu a kolektiv nositelů Řádu práce celý dojem zlidštuje.

5. 7. 1. 7. 1953

Titulní strana se věnuje především problematice zemědělství. Až na tři kratší zprávy ze Sovětského svazu, se zbytek věnuje zemědělským družstvům a žnám. Tři největší články mají za účel podpořit socialistické soutěžení. O spíše negativním přijetí zavádění sovětských metod do podniků dělníky jsme se již zmínili výše. Velice citlivě reagovali na zásahy do pracovních norem a idea stachanovství narušovala rovnostářství v jejich kolektivu.³⁹ O poměrech v JZD si nelze dělat žádné iluze. Venkov byl zásahy proti soukromému hospodaření a kolektivizaci velmi citlivě zasažen a mezilidské vztahy nabyly patologických jevů.

„*Také na STS (státní traktorové stanice) hlavním činitelem splnění plánů jarních prací o 34 dnů před stanovenou lhůtou bylo soutěžení našich traktoristů. ... Ačkoliv zde již máme tak významné podněty k rozvoji soutěžení, nalézají dosud malý ohlas v ostatních JZD, STS a státních statcích.*“⁴⁰ Jako jeden z důvodů malého ohlasu článek zmiňuje nesprávné pochopení soutěžení. „*Ještě stále jsou dokonce na správách ministerstev různí soutěžní referenti, místo aby všichni pracovníci viděli v socialistickém soutěžení klíč k plnění daných*

37, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/1/1.png>

38, Tamtéž.

39, Petr Heumos, „Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!“ Dělníci a státní socialismus v Československu 1945-1968, Praha 2006.

40, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/7/1/1.png>

*úkolů a v rozvíjení soutěže pak spatřovali hlavní a stálou metodu své práce.“*⁴¹ *Všichni pracovníci* jsou zde vyplněni tučně. Připustíme-li si skutečnost, že byla zkušenost války a prvních poválečných let ještě stále čerstvá, musíme si uvědomit, jak musela být společnost na otázku potravin a zásobování citlivá. Jak jsme se již setkali u zpráv z těžkého průmyslu, i zde se hned vedle úspěchů překročení plánu, objevuje i apelační část. „*Dalším vážným nedostatkem je, že si mnozí soudruzi dosud málo uvědomují, že k soutěžení je třeba lidí získávat.*“⁴² Zde je zvýrazněno slovo *získávat*. Skrze Rudé právo tedy strana i vytýkala práci na okresních pozicích. Ne, že by to byl jediný způsob jednostranné komunikace, ale je tím jasně veřejně dávana najevo nespokojenost. Probuzení soutěživosti je podpořeno i zmínkami o úspěšných družstvech. „*Okres Bučovice splnil jako první výkup sena*“ a „*Družstevníci z Malešic prohloubí socialistickou soutěž*“ jsou další dva příspěvky nesoucí takovou ambici.

Trochu jiný jazyk čteme pod titulkem „*Zajišťují krmení pro zimu*“, kde se zpravodaj z Českých Budějovic nechal literárně unést. „*Zdaleka ještě nebyly čtyři hodiny ráno, když se na návsi Malšína zabělal šátek Hany Živčiakové. Odbočila kus výš k Benešovým. „Berto, pojď! Vejdová a Stašáková už jdou – ať se nám nesmějí, že jsme zaspaly!“ Než je ovanul teplý a vlhký dech společného kravína, vypověděla Hana, jak se těší, že před návratem muže z vojny koupí si za zálohy na pracovní jednotky ty nejhezčí šaty, které ve městě uvidí. „Jen aby krávy hodně dojily – a bude všechno“ – ozvala se Berta Benčová.*“⁴³ Nový přístup k otázce ženské emancipace byl dán nejen obecným světovým vývojem, ale i snahou komunistického režimu o změnu jejich postavení. Tradiční rodinné pojetí ženské role režimu nevyhovovalo, naopak ji často karikovalo jako projev maloměšťáctví.⁴⁴ Práce v domácnosti byla podceňována. Optimisticky vykreslená budoucnost s sebou měla přinést moderní řešení výchovy a péče o rodinu.⁴⁵ Opakované kampaně za získávání žen do zaměstnání neměly tak velký úspěch, jako paradoxně měnová reforma, kdy šlo o snahu zvýšit svoji zasaženou životní úroveň.⁴⁶ Na venkově byla pomoc žen na poli a v hospodářství častá, existovalo zde ale silnější povědomí tradice a rodiny. Ženy jsou vyobrazeny jako hloupé, myslí-li na obleče-

---

41, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/7/1/1.png>

42, Tamtéž.

43, Tamtéž.

44, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 78.

45, Oldřich Tůma, Tomáš Vilímek, Opozice a společnost po roce 1948, Praha 2009, str. 23.

46, Karel Kaplan, Proměny české společnosti 1948-1960, Praha 2007, str. 134.

ní a muže. To přichází na řadu až sekundárně. Primární jsou pracovní výsledky. „*Hana Živčiaková i mnohé další družstevnice se ne nadarmo dívají do bohatých výkladů v Loučovicích, Vyšším Brodě a Kaplici. Jsou přesvědčeny, že až se jich zima zeptá, co dělaly v létě, balíčky nákupu budou hovořit o tom, že pracovaly dobře.*“⁴⁷ Jistá naděje je jim tedy ponechána.

5. 8. 1. 8. 1953

Na první srpnové titulní stránce nás prvně upoutají zprávy ze sklizní obilí. Jde o krátké příspěvky z různých částí republiky. Dále je tu nezbytný článek o zlepšení tvůrčí iniciativy ve výrobě. Dozvíme se, že další elektrárna v Ostravském kraji splnila pětiletku a můžeme si přečíst i o Dni čínské lidové armády. Tam nás okamžitě zaujme část konstatující vítězství komunismu v Číně: „*Dlouhý a těžký to byl boj. Síly starého světa, v obavách před nově se rodícím, s hazardní štědrostí podporovaly čankajškovský režim – tuto žábu na prameni šťastného žití čínského lidu. ... Zárukou úspěchů čínské lidové armády je vedle přísné uvědomělé kázně jejich příslušníků především její spojení s lidem.*“⁴⁸ Starým světem je zde myšleno vše před vítězstvím komunismu. V našich reáliích je spojován nejčastěji s meziválečnou hospodářskou krizí, dobou protektorátu, ale myšleno je zde fakticky i to, co bylo před 5 lety, tedy před únorem 1948. To je z hlediska dobové propagandy *starý svět*. Kontrastně je k němu stavěn svět nový – *nově se rodící*. Podobných narážek najdeme v textech bezpočet, stačí se zamyslet nad slovním spojením „bývalí lidé“. ⁴⁹ Z doslovného pojetí těchto pojmů cítíme, že již samotným jazykem je všem zahrnutým do *starého světa*, či s označením *bývalých lidí*, není dán prostor ve světě *novém*. Politický názor je velice jednoznačně promítnut do jazyka.

Za zmínku stojí i nenápadně působící zpráva „*Ničit neustále mandelinku bramborovou*“. Oproti jiným textům zabývající se tímto škůdcem, se zdá tento oproštěn od zuřivých výpadů. Zanesení mandelinky bramborové bylo dáváno za vinu západním mocnostem a označováno za sabotážní akce. Ruku v ruce s eskalací první fáze studené války

---

47, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/7/1/1.png>

48, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/8/1/1.png>

49, Zdeněk Jirásek, Jaroslav Šůla, Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1, Praha 1992, str. 7.

a korejské války byly tyto brouci přirovnáváni ke zbraním. V roce 1950 se můžeme v *Rudém právu* dočíst: „*Parasiti z Wall Street si zavolali na pomoc parasity z říše hmyzu ve svém nenávistném boji proti pokroku a každé mírumilovné práci sloužící lidu. ... „Akce mandelinky bramborové“ je plánovanou součástí anglo-amerického tažení proti namířenému proti Sovětskému svazu a zemím lidové demokracie.*“⁵⁰ Článek je podpořen výmluvnou karikaturou. Pod lupou se krčí tři mandelinky a lidskými tvářemi, které lze velmi snadno zaškatulkovat jako Žida, Američana a Němce. Nebohá mandelinka se tedy stala ztotožněním „nepřátel socialismu“.⁵¹ Tato antropomorfizace škodlivého hmyzu pomáhala nahlížet na Západ jako na havěť, kterou je zapotřebí zničit.⁵² Zde se již s takovým jazykem nesetkáváme. Text jen konstatuje boj proti mandelince pomocí posypů ve městě Kaplice. To ale neznamena, že by se obraz tohoto brouka změnil, jen již byl v minulosti úspěšně zdémonizován. Stal se i v letech následujících důvodem k falešnému obvinění ze sabotáže.⁵³

5. 9. 1. 9. 1953

„*Do nového školního roku!*“ Takový titulek nese nejdelší zpráva prvního zářijového dne. Školní výchova je jedna z nejdůležitějších oblastí ideologického působení. Právě děti bývají nejvíce přístupní a vhodní ke zformování dle nových hodnot, oproti jejich rodičům, kteří díky určité životní zkušenosti hůře něčemu uvěří. Už jen skutečnost, že zažili „*starý svět*“, je diskvalifikuje a padá na ně stín podezření. Oproti tomu dětská *tabula rasa* je nejlepším absorpčním materiálem propagandy. Ani v případě komunistické propagandy tomu nebylo jinak a můžeme si na mnoha místech všimnout, jak velkou důležitost dětem a mládeži strana přiznávala. „*Láskyplné pohledy pracujících ji (mládež) provázejí do škol, kde na ni čekají učitelé, rodiče, zástupci strany, masových organizací a lidové správy. U nás je začátek školního roku věcí státní důležitosti.*“⁵⁴ V úvodu nám je tedy okamžitě naznačeno, co znamená instituce školy. Úryvek zní dojatě a mateřsky díky použití slova *láskyplně*. O kousek

---

50, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1950/6/30/2.png>

51, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 68.

52, Tamtéž, str. 70.

53, Autorka práce v minulosti zpracovávala případ Čestmíra Nováčka, který byl v roce 1954 obviněn z rozšiřování mandelinky bramborové a odsouzen 20-ti letům odnětí svobody za protistátní činnost a sabotáž.

54, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/9/1/1.png>

dále ale již dobový jazyk mluví naprosto jasně. „*Úkolem naší školy je nejen naučit, nejen vyzbrojit žáky vědomostmi, ale připravit je dobře i politicky, vychovat je v duchu komunistické morálky.... My si často nedostatečně uvědomujeme, že boj za socialismus a komunismus znamená i boj za nového člověka s novými vlastnostmi.*“⁵⁵ Nová generace měla být generací „*nových lidí*“ nectící již tradiční rodinnou strukturu, ale se soustavně vypěstovaným vztahem ke straně. Z dětské perspektivy byl svět postaven okolo skupiny osob – Lenin, Stalin, Gottwald.⁵⁶ Cílem dobové agitace byl právě takto ovládnutý jedinec, který od dětství obdivuje Sovětský svaz, považuje ho za ráj na zemi a dětsky vzhlíží k vedoucím činitelům domácí komunistické strany, jejíž vůdčí role mu dává pocit bezpečí. Režim sám toto veřejně proklamoval, nešlo o cíl skrytý, ale otevřeně prohlašovaný. „*Úkoly spojené s výchovou nového, socialistického, gottwaldovského pokolení, jsou tak významné, že si zasluhují zvýšeného zájmu a trvalé ideové i organizační aktivity všech členů strany při jejich uskutečňování.*“⁵⁷ *Gottwaldovskému pokolení* byla snížena základní školní docházka na 8 let a snížen věk zletilosti z 21 na 18 let. Vše pro snahu získat oporu u mladé generace.⁵⁸ Pod fotografií, na níž dva učitelé něco ukazují v knížce třem dětem, nalezneme zvolání: „*Mnoho zdaru v učení, mladí přátelé! Mnoho zdaru, pedagogičtí pracovníci! Čest Vaší práci, stranické, svazácké a pionýrské organizace!*“⁵⁹ Nesmíme zapomenout i na svazy a mládežnické organizace. Ovládnutí volného času bylo také jednou ze stranických priorit. Úkolem všech kulturních a zájmových institucí bylo zvyšovat kulturní úroveň, přizpůsobovat ji novým hodnotám a provádět politickou propagandu, ať již v prostředí mládežnických svazů, nebo v závodních klubech, které řídily odbory.⁶⁰

Podnikovému prostředí se věnuje skupina příspěvků s titulem „*Ze života našich závodů*“. Přináší zprávy buď o neúspěších, které s výtkami připisuje především organizaci práce, ale především se dozvíme o heroických hornících z Hradce Králové. Oblíbeným tahem bylo po-

---

55, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/9/1/1.png>

56, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 191.

57, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 17.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/9/1/1.png>

58, Oldřich Tůma, Tomáš Vilímek, Opozice a společnost po roce 1948, Praha 2009, str. 18.

59, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 17.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/9/1/1.png>

60, Karel Kaplan, Proměny české společnosti 1948-1960, Praha 2007, str. 282

řádání akcí pojatých jako „*Den horníků*“ apod. Součástí optimistických zpráv je i informace o novém sídlišti Vlára. Bytová otázka byla jednou z hlavních slibů zvýšení životní úrovně a s proklamací jejího vyřešení se na stránkách Rudého práva setkáváme pravidelně. Překvapit nás poněkud může titulěk „*Připravují nové druhy cukrovinek*“ o závodě Maryša a nových druhů sladkostí, který chystají uvést na trh. Vyznívá poněkud zvláště mezi zprávami z těžkého průmyslu a zemědělství.

5. 10. 1. 10. 1953

Nejvýše je situován článek o 4. výročí založení Čínské lidové republiky. K příležitosti tohoto svátku jsou otištěny blahopřejné telegramy Antonína Zápotockého a Viliama Širokého čínským komunistickým politikům. Čína je vnímána jako další velký spojenec v rámci „*mírového tábora*“. Díky své účasti v korejské válce, která je považována za jeden z nejdůležitějších poválečných konfliktů, získala v dobové propagandě tvář mírového bojovníka, který bok po boku se Sovětským svazem chrání korejský lid. Korejská válka skončila podepsáním dohody o příměří 27. července 1953.⁶¹ Viliam Široký ve svém telegramu Ču En-Lajovi konstatuje: „*Odražení agrese a ukončení války v Koreji znovu potvrdilo významnou úlohu Čínské lidové republiky jako mocného činitele míru, nezávislosti a bezpečnosti národů Dálného Východu, mocného činitele míru na celém světě. ... Československý lid je šťasten, že vzájemné hospodářské, kulturní i politické vztahy mezi našimi zeměmi se tak bohatě rozvíjejí. Vláda republiky nebude ani v budoucnu litovat sil, aby ještě více upevnila a rozšířila přátelství a spolupráci našich zemí...*“⁶² Zaštiťování se velkými spojenci bylo vlastní dobové propagandě. Především v prvních letech studené války a zde, na počátku krizového období, bylo proklamování jistoty této „*opory*“ součástí projevu stranického sebevědomí.

Velmi zajímavá je zpráva z Plzně s titulem „*Plzeňští občané vzdali hold straně a vládě*“. Uběhli přesně 4 měsíce od chvíle, kdy se v Plzni skandovalo: „*Chceme svobodné volby, novou vládu!*“ i „*Chceme říci celému světu, že chceme být zase svobodní!*“⁶³ Režim

---

61, Karel Durman, Popely ještě žhavé: velká politika 1938 – 1991, díl I., Praha 2004, str. 374.

62, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 18.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/10/1/1.png>

63, Zdeněk Jirásek, Jaroslav Šůla, Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1, Praha 1992, str. 102.

sice očekával mnohem horší reakce na měnovou reformu, i tak ale stávky a projevy nespokojenosti vnímal jako své ohrožení.⁶⁴ S ohledem na způsob, jakým lpěl na udržení zdání legitimacy a podpory většiny společnosti, musel dotvářet iluzi spokojenosti. Nepokoje svedl na své nepřátele a přinášel idylické zprávy, jakou je například tato. *„Ani se domů nikomu nechtělo z té manifestace radosti, která byla uspořádána na největším plzeňském náměstí v úterý a již se zúčastnilo 50.000 lidí. ... Projev vděčnosti, který uspořádali pracující Plzeňska naší straně a vládě, se stal svou mohutností, srdečností a živelnou radostí nad dosavadními úspěchy na cestě k socialismu jistě nejlepší odpovědí i těm, kteří se před časem pokoušeli narušovat naše úsilí o zvyšování životní úrovně lidu.“*⁶⁵

5. 11. 1. 11. 1953

Ambicí titulní strany prvního listopadového čísla je přiblížit nám život v zemi. Co se dozvíme z článků nadepsaných *„Život a práce našeho lidu“*? Závody Kosmos přichází na trh s novými výrobky, v Praze bude předáno na 30 tisíc nových bytů, pracovní skupina taviče Peřiny v Olomouci taví již ocel nad plán, Pojizeřské bavlnářské závody plní vládní prohlášení, socialistické soutěžení k 36. výročí Velké říjnové socialistické soutěže motivuje traktoristy k rychlejšímu zvládnutí podzimních prací, pracující lomu v Mikulovicích překročili plán. Tohle byla československá společnost nahlížená z perspektivy komunistických agitátorů. Takové priority ji sami přikládali a chtěli, aby pro ni byly hodnotné. V čem ale spočíval rozpor s realitou? Materiální motivace z rozrůstajícího spotřebního průmyslu, který ale stále nedostačoval lidským potřebám. Nové byty, které ale počtem nesplňovaly původní sliby. Bavlnářské závody se snaží zlepšit kvalitu výrobků, ale stále především plní kvantitativní pojetí hospodářských plánů. Traktorista plní plán s myšlenkou na vzdání pocty Velké socialistické soutěže.

Od zpravodaje z Liberce se můžeme ve článku *„Přípravy na zimní studium družstevníků“* dočíst o nových školách práce s kroužky pro rostlinnou a zemědělskou výrobu. *„Družstevníci touží po vzdělání. Na příklad do šesti středisek družstevních škol práce v okrese Nový Bor se zatím přihlásilo 150 členů JZD, na Jablonecku 90 družstevníků apod.“*

64, Jiří Bílek, Československá armáda a měnová reforma v roce 1953, in: Historie a vojenství, Praha 1995. str. 80.

65, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 18.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/10/1/1.png>

I když pro mnohé bude z počátku nezvyklé chodit do školy, jsou rozhodnutí pilně se učit a vytrvat. Učení, kořen hořký, ale plod sladký- praví lidové přísloví.“⁶⁶ Nebudeme zde soudit faktický přínos družstevních škol. Pokusíme se ale zamyslet nad ideologickým obsahem sdělení. Snaha družstevníků se vzdělávat přináší iluzi obětavého ne-individuálního charakteru jejich vztahu k práci. ⁶⁷ Sami věří stranickým opatřením a s touhou zlepšit situaci v družstvech podstoupí *hořký kořen* učení. Použití lidového přísloví navozuje autenticitu a hledá tím sympatie u široké lidové vrstvy.⁶⁸ Dozvídáme se dále, že v družstevních školách budou přednášet také samotní družstevníci z JZD. Tato důvěra v zkušenost samotných řadových členů zemědělských družstev má působit v tom smyslu, že vláda nechce nikoho poučovat. Má opět navodit přátelský neformální vztah, v němž není co skrývat. V okrese Semily například bude přednášet o chovu vepřů nositel Řádu práce z JZD Košťálov soudruh Zajíc. Na závěr ale zpravodaj konstatuje, že někde stále panuje malý zájem o návštěvy vzdělávacích kurzů, což je vina zemědělských referátů ONV. Jejich nedostatečná náborová strategie a odbytá agitační činnost nevzbudily v členech JZD zájem. Existence těchto referátů však zpochybněna není, ani činnost okresních výborů. Apelativní formou je jim pouze vytčeno neučinění všech příprav k zahájení škol. „*Málo však chodí s družstevníky pohovořit a osobně je přesvědčit, že v kvalifikovaných a vzdělaných kádrech je záruka úspěšné práce i dalšího rozvoje a upevnění JZD.*“⁶⁹

5. 12. 1. 12. 1953

Jak již bylo podotknuto výše, komunistické ideologii bylo vlastní pojetí svého údělu jako věčného nesmiřitelného boje proti svým nepřátelům. Do tohoto schématy zapadá i titulky „*Za zmírnění mezinárodního napětí*“. Používání předložek *za* nebo například *pro* a *o* se 4. pádem je velmi oblíbeným prvkem u titulků, které především mají k něčemu společnost vyburcovat.⁷⁰ I bez použití určitého slovesa je v těchto spojeních zakódována naléhavost

---

66, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 18.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/11/1/1.png>

67, Alex Röhrich, Ideologie, jazyk, texty, Liberec 2008, str. 99.

68, Alex Röhrich, Ideologie, jazyk, texty, Liberec 2008, str. 100.

69, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 18.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/11/1/1.png>

70, Například *Za vysokou úroveň závodních časopisů* v Rudém právu 2. 8. 1952, *Za rychlé splnění výkupu obilí* v Rudém právu 9. 8. 1952, *Pro lepší zásobování trhu* v Rudém právu 30. 10. 1953, dílo Ladislava Štolla *O socialistickou inteligenci* vydanou v roce 1949.

aktivního boje. Opět se setkáváme s rozparem toho, jak je dosažení socialismu prezentováno jako největší úspěch, ale současně se stále předkládají další a další *fronty*, ve kterých je zapotřebí zvítězit.⁷¹ Podobně vyznívajících titulků je v prvním prosincovém čísle více. Mezi skupinou krátkých zpráv ze „*Života a práce našeho lidu*“ objevíme podobný titulek podle stejné šablony- „*Za dobrou práci*“. Jde o článek přibližující situaci v národním podniku Poživatina, a to konkrétně ze závodu vyrábějícím tvrdé bonbóny. „*V závodě si vládní usnesení vzali k srdci. A zvláště mistr František Johanovský. Je jedním z nejlepších pracovníků v závodě a v cukrovinkářské výrobě pracuje již od mládí. Ještě donedávna si však své bohaté zkušenosti nechával pro sebe. Po vládním usnesení z 15. září letošního roku navštívili soudruzi mistra Johanovského a dlouho s ním hovořili. „Chceme dát na trh nové cukrovinky a ty bys mohl pomoci“ – řekli mu. Pomalu se starý mistr, cukrovarnický odborník, zbavoval svých konzervativních názorů. A jednoho dne pak přišel se svým závazkem, který věnoval na počest výročí Velikého října. Rozhodl se, že do půl roku předloží několik nových vzorků.*“⁷² V této pasáži se zřejmě mluví o vyhlášce o úplném znění zákona o vynálezech a zlepšovacích námětech.⁷³ Celá pasáž vyznívá jako vlastní iniciativa pracovníků závodu. Oni sami přichází za mistrem s tím, že by mohl *pomoci*. Význam použití slov zde představuje normu, podle níž se tento příběh odehrává. Vláda vydává vyhlášku – je vždy původcem podnětů, pracující se chopí iniciativy – jsou tedy samotnými vykonavateli a měli by se aktivně podílet na inovacích, mistr Johanovský nepředstavuje přímo nepřítele, pouze člověka ideologicky teprve neprobuzeného, nechává se přesvědčit apelem na svoji potřebnost. Nepřehlédnutelné je použití slova *závazek*. Sémantický obsah slova závazek v tomto kontextu opět rozšiřuje pojetí samotné práce v národním podniku a přínos inovací do rozměrů komunistické ideologie.

Dalším titulkem, který v sobě obsahuje přímý hodnotový odkaz je „*Vítězství kunčických údržbářů*“. Samotné vítězství spočívá v urychleném opravení 2. vysoké pece na Nové Huti Klementa Gottwalda. Splnění toho úkolu, na *základě sovětských zkušeností*, je

---

71, Vladimír Macura, Šťastný věk, Praha 2008, str. 41.

72, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 19.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/12/1/1.png>

73, Tam se mimo jiné v prvním paragrafu první hlavy píše: „*Vynálezy a zlepšovací náměty slouží výstavbě socialismu, teprve jsou-li odevzdány k využití celku.*“

Archiv Ministerstva vnitra, Sběrka zákonů a mezinárodních smluv [online], [cit. 19.7.2010], Dostupný z www: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1953/sb39-53.pdf>

označeno jako vítězství, což opět evokuje existenci předešlého boje. Bojem je zde myšlena samotná oprava, která nabývá v tomto článku díky titulku širšího rozměru.

Posledním článkem, kterému se budeme zde věnovat je „*Mládež v prvních řadách budovatelů našeho pohraničí*“. *První řady* se nám snaží opět evokovat frontovou linii. Zde se spojuje několik typických rysů, které jsme se snažili postihnout již v dřívějších příkladech. Bojového úkolu se zde chápe mládež s elánem, který od ní režim očekává. Dokonce jde o mládež ženského pohlaví, čímž propaganda kreslí nový obraz mladých dívek a žen. „*K urychlení výstavby pohraničního tachovského okresu přispěje v nemalé míře naše mládež. Jako první přijela pomoci skupina zedniček z Plzně. Svazačky Vaňková, Matasová, Frejová a Heřmanová jsou vyučenými zedničkami a dosud pracovaly v Průmstavu. Svazačka Kvochová je radiomechaničkou.*“⁷⁴ Ženy jsou zde primárně svazačkami. To jim přiznává legitimní postavení v rámci společnosti a jejich propojení se stranou. V některých článcích je přímo vynecháno jméno a uváděno jen zaměstnání, které samo nejvíce vypovídá o jedinci a přiznává mu určité společenské postavení. Jmenování ale současně posiluje touhu čtenářů se také stát aktérem článku v novinách.⁷⁵ Výběr mužského zaměstnání nám přináší obraz mladých emancipovaných žen. Útěk k ženské slabosti jako k něžnějšímu pohlaví není povolen a na ženy se v nových poměrech kladou stejné nároky jako na muže. Alespoň co se propagandy týče.

74, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 19.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/12/1/1.png>

75, Alex Röhrich, *Ideologie, jazyk, texty*, Liberec 2008, str. 84.

6. Závěr

Smyslem této práce bylo ukázat na jeden ze způsobů, jakým komunistická moc manipulovala se společností. Doba, která tak silně ovlivnila československou společnost, je stále často nahlížena s předsudky. Přitom její objektivní postihnutí je klíčem k pochopení i současné doby. Nenávratně totiž utvářela mentalitu několika generací. V rámci této práce jsme se mohli blíže seznámit se způsobem, jakým komunistická moc používala jazyk v novinových článcích. Přitom právě jazyk samotný je jeden z nejzákladnějších komunikačních prostředků a jeho ideologické zneužití muselo zákonitě ovlivnit ty, kteří si ho osvojili. Přidělením nových hodnotových zabarvení k jednotlivým lexikálními jednotkám evokovalo nové řetězce významů. Stali jsme se tedy svědky toho, co Petr Fidelius nazývá „sémantickou inflací“.¹

Bylo úmyslem této práce poukázat na pasáže, které nám samy o sobě dokreslují atmosféru doby. Po seznámení s nároky, které byly na novináře kladeny, si můžeme odpovědět, zda byly i splněny. Stranický tisk informuje o vůli oficiální moci, agituje za jednotnou poslušnost a vychovává do nových hodnot. Práce se stranickými novinami nám ale pramálo sdělí o samotné společnosti. Na samotnou účinnost propagandy je problematické odpovědět. Míra ideologického dopadu na jedince si zaslouhuje důkladnou analýzu mentalit. Závěrem si dovolíme konstatovat, že samotným úmyslem propagandy nebylo přesvědčovat, ale naopak demonstrovat, a to především svoji legitimitu. Tato sebevědomá demonstrace a nulové pochyby byly jedním z pilířů režimu.

Jednotvárné tematické opakování námětů se nám může zdát únavné a je pro nás těžké si představit jedince, který je četl denně. Ideologická šablona prostupuje všemi sférami zpráv a při čtení je nám vždy jasný závěr. Tato urputnost povoluje v následujících letech, v roce 1953 však patří ke každodenní realitě. Noviny, které jsou v našem dnešním světě chápány především jako prostředek k získání informací o světě okolo nás, se v tomto případě stávají z hlediska objektivní informovanosti bezcenné. Ideologie a propaganda jsou ale klíčem k samotným režimům. Otevírají se v nich ideové obzory jejich tvůrců. V samotných článcích jsme poznali jednotlivé symboly a obrazy, jakými komunistická strana toužila společnost vykreslit. Proto by odsouzení stranických novin 50. let jako jedolité agitační šablony bylo rozhodně krátkozraké.

1, Edvard Lotko, Texty politické propagandy a jazyková kultura, In: Spisovná čeština a jazyková kultura, Praha 1995, str. 107 – 110.

7. Seznam pramenů a literatury

A, Prameny

Tisk:

Rudé právo z roku 1953, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online],

Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953>

Tvorba z roku 1948, Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online],

Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvorba>

Sbírky zákonů:

Nařízení, kterým se vydává organizační statut Svazu československých novinářů, Archiv Ministerstva vnitra, Sbírka zákonů a mezinárodních smluv [online], [cit. 2010-05-07],

Dostupný z www: http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1951/zakon_1q.html#castka_13

Vyhláška o úplném znění zákona o úplném znění zákona o vynálezech a zlepšovacích námětech, Sbírka zákonů a mezinárodních smluv [online], [cit. 2010-08-07], Dostupný z www: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/1953/sb39-53.pdf>

Paměti a publicistika:

CÍSAŘ Čestmír, Člověk a politik: kniha vzpomínek a úvah, Praha 1998.

ČERNÝ Václav, Paměti, 3. díl 1945-1972, Brno 1992.

GOTTWALD Klement, Vybrané spisy ve dvou svazcích, sv. II, Praha 1956.

JELÍNEK Milan, O jazyku a stylu novin, Praha 1957.

KOLMAN Arnošt, Zaslepená generace, Brno 2005.

B, Literatura

ARENDOVÁ Hannah, Původ totalitarismu, Praha 1996.

BÍLEK Jiří, Československá armáda a měnová reforma v roce 1953, in: Historie a vojenství, Praha 1995.

BORROW, J. W., Krize rozumu, Evropské myšlení 1848 – 1914, Brno 2003.

BOUČEK Jaroslav, 27. 6. 1950 Poprava Závaše Kalandry, Praha 2006.

DOBEŠ Jan, Totalitarismus mezi ideologií a teorií, in: Dějiny-teorie-kritika, Praha 2007.

FIDELIUS Petr, Řeč komunistické moci, Praha 1998.

- HAVELKA Miloš, Srovnávání nesrovnatelného aneb Existovala v nejnovějších českých dějinách epocha totalitarismu?, In: Soudobé dějiny, Praha 2009, str. 607 – 625.
- HEUMOS Peter, Vyhrňme si rukávy, než se kola zastaví!, Praha 2006.
- HOENIGOVÁ Bianca, Možnosti a meze jednoho paradigmatu (Teorie totalitarismu aplikovaná na státní socialismus středovýchodní Evropy), In: Soudobé dějiny, Praha 2009, str. 625 – 640.
- JIRÁSEK Zdeněk, ŠULA Jaroslav, Velká peněžní loupež v Československu 1953 aneb 50:1, Praha 1992.
- KAPLAN Karel, Nekrvavá revoluce, Praha 1993.
- KAPLAN Karel, O cenzuře v Československu v letech 1945-1956, Praha 1994.
- KAPLAN Karel, Proměny české společnosti (1948-1960), Praha 2007.
- KNAPÍK Jiří, Kdo spoutal naši kulturu, Portrét stalinisty Gustava Bareše, Přerov 2000.
- KNAPÍK Jiří, „Radikálové“ a „umírnění“ v kulturní politice KSČ po únoru 1948, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II, Praha 2004. str. 156 – 172.
- KNAPÍK Jiří, V zajetí moci, Kulturní politika, její systém a aktéři 1948-1956, Praha 2006.
- LOTKO Edvard, Texty politické propagandy a jazyková kultura, In: Spisovná čeština a jazyková kultura, Praha 1995, str. 107 – 110.
- MACURA Vladimír, Šťastný věk, Praha 2008.
- MALIA Martin, Sovětská tragédie, Praha 2004.
- MAŇÁK Jiří, Orientace KSČ na vytvoření socialistické inteligence, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu, sv. II, Praha 2004. str. 110 – 156.
- PAVKA Marek, Kádry rozhodují vše! Kádrová politika KSČ z hlediska teorie elit, Brno 2003.
- REIMAN Michal, O komunistickém totalitarismu a o tom, co s ním souvisí, Praha 2000.
- REIMAN Michal, O Poly Reimanovi, In: Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v Československu svazek II., Praha 2004, str. 63 – 84.
- RUPNIK Jacques, Dějiny Komunistické strany Československa, Praha 2002.
- ROHRICH Alex, Ideologie, jazyk, texty, Liberec 2008.
- TUMA Oldřich, VILÍMEK Tomáš, Opozice a společnost po roce 1948, Praha 2009.
- Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích DIDEROT, Praha, 1999.
- VYKOUKAL Jiří, [Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989](#), Praha 2000.
-

8. Obrazová příloha

ŽIVOT A PRÁCE LIDU NAŠÍ ZEMĚ

★ ★ ★

Nejlepší pracovníci na pomoc Ostravsku

GOTTWALDOV (Od našeho zpravodaje) — K tisícům budovatelů gigantického díla výstavby Ostravska přibýlo v těchto dnech dalších 227 pracovníků z Gottwaldovského kraje. Přihlašují se nejlepší pracovníci ze závodů; jsou mezi nimi mistři lisáři ze závodu Technoplast v Chropyni soudruzi Škrabaňa a Novák, nejlepší pracovník závodu lisaf Kvapil, soudruzi Zuzanaňák, Zhaněl a Večerka. Při jejich odchodu vyhlásili spolupracovníci závazky a rozdělili si jejich úkoly, aby závod čestně dokončil pátý rok Gottwaldovy pětiletky.

Tisíce nových žáků LKR

OSTRAVA (Od našeho zpravodaje) — Znalost ruského jazyka znamená pro každého pracujícího velkou pomoc. Proto také v Ostravském kraji každým dnem přibývá dalších posluchačů Lidových kursů ruštiny. Vzárust zájemců o ruský jazyk zaznamenal zvláště nábor v Měsíci čs.-sovětského přátelství. Zásluhou obětavé agitační práce odboček SČSP podařilo se jen za poslední čtyři týdny získat do LKR v Ostravském kraji dva tisíce čtyři sta nových členů. Dobře pracují odbočky z Vitkovických železáren Klementa Gottwalda. V celkovém počtu padesáti kroužků různých stupňů se učí nyní ve Vitkovických železárnách přes 750 pracujících. Při náboru pomáhají aktivní členové komisí LKR, kteří hovoří o významu ruského jazyka na desetiminutovkách. V opavském závodě Ostroj a místní nemocnici zahájily svoji činnost kroužky prvního a druhého stupně se 483 účastníky. Odbočka SČSP psychiatrické léčebny organizovala rovněž kroužek přátel ruského jazyka, jehož členové studují sovětskou zdravotnickou literaturu v originále a navázali nyní spolupráci s lékařskou akademií v Moskvě.

Mládež v prvních řadách budovatelů našeho pohraničí

PLZEN (Od našeho zpravodaje) — V Plzeňském kraji již bylo na mnoha úsecích překročeno k plnění úkolů, které vyplývají z vládního usnesení pro pomoc pohraničním oblastem. K urychlení výstavby pohraničního tachovského okresu přispěje v nemalé míře naše mládež. Jako první přijela pomoci skupina zedníků z Plzně. Svazkačky Vaňková, Matasová, Frejová a Heřmanová jsou vyučenými zedničkami a dosud pracovaly v Prámostavu. Svazkačka Kvochová je radiomechaničkou. Celý kolektiv devětat s osmnáctičlennou skupinou svazáků pracuje už nyní plně na adaptacích a výstavbě nových obytných domů, určených pro zaměstnance farmy státního statku v Hořtce. Po vzoru plzeňských svazáků a svazacek nastupují také svazáci z Tachova, Boru a Starého Sedlště nedělní směny, aby pomohli při adaptačních pracích a při výstavbě obytných domů pro nové osídlelce. Okresnímu sekretariátu ČSM v Tachově docházejí denně desítky nových přihlášek se závazky svazáků, kteří se hlásí k odpracování dalších hodin při výstavbě plánovaných objektů. Na tachovském okrese — v Boru u Tachova, ve Ctiboři, Damnově, Haiži, Kočově, Lesně, ve Starém Sedlšti, v Újezdě a v Rozvadově — budou dobudovány mateřské školy. V okresním městě Tachově bude ještě letos opraveno deset domů a zahájeny práce na výstavbě čtyř nových velkých domů. V Boru u Tachova bude započato ještě tento měsíc s výstavbou dvou domů a ve Vitkově budou postaveny tři zcela nové obytné domy, do kterých se nastěhují pracovníci státního statku. V celé řadě obcí se budou stavět také nové kraviny a teletníky. V JZD Lom pokračují ve stavbě družstevního kravina na 120 kusů dojnic a připravují adaptaci vepřinu.

Více cihel našemu stavebnictví

PARDUBICE (Od našeho zpravodaje) — Před naším stavebnictvím stojí velké úkoly. Musí zajistit splnění vládního usnesení o bytové výstavbě. Ruku v ruce s tím stoupají požadavky na naše cihelny, ve kterých je dosud velmi mnoho nedostatků. V cihelnách se nyní z iniciativy provozáče stavebních hmot VIII. referátu KNV Pardubice soudruha Skalického zavádí přidávání ostřídla do hlíny. Tím se urychluje sušení a pálení cihel, které jsou kvalitnější, a ještě se ušetří 25 procent uhlí. Zároveň se zavádí Duvanovův způsob rychlého vypalování cihel. Dosud se v cihelnách pohybuje spotřeba uhlí na 1000 cihel při výpalu až do 390 kg. V cihelně v Holicích však již mají spotřebu jen 240 kg. Vedoucí závodu soudruh Matějka si dal závazek, že ji sníží na 200 kg. Soudruzi v Holicích míchají do hlíny dýmníkový mou, urychlují vyvážení a navážení cihel a přikládají uhlí častěji po menších dávkách.

ZA DOBRU PRÁCI

»Soudruzi a soudružky! Náš národní podnik byl poctěn velkým vyznamenáním. Byl k němu října. Rozhodl se, že do půl roku předloží několik nových vzorků.

Poslední ukázka je ze dne 1. 12. 1953, In: Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 18.7.2010],

Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/11/1/1.png>

Provolání Ústřední rady odborů k předmájovému soutěžení

Všechn československý lid složil slavnou přísahu nad rakví velikého vůdce dělnické třídy celého světa Josefa Vissarionoviče Stalina a milovaného presidenta soudruha Klementa Gottwalda. Tímto slavným slibem vyjádřil své nezlomné odhodlání budovat s ještě větší odhodlaností socialismus v naší krásné zemi a upevňovat světový mír. Zocelení nezměrnou bolestí si naši pracující dali bojový úkol: splnit a překročit Gottwaldův pětiletý plán.

Iniciativa, která se v závodech a na pracovištích rodí, je nejlepším důkazem, že pracující jsou připraveni splnit slova přísahy, splnit závazky a překonat všechny obtíže a překážky. Ukolem našeho Revolučního odborového hnutí je podchytit a organizovat tuto iniciativu, pomáhat pracujícím a vést je tak, aby životní cíl nezapomenutelného soudruha Klementa Gottwalda byl úspěšně splněn.

Splnit životní cíl veškerým lidem milovaného soudruha Gottwalda znamená široce rozvíjet socialistické soutěžení, zkvalitňovat a prohlubovat závazky jednotlivců i celých závodů. Rada závodů, dílen, celých skupin a jednotlivců svými již uzavřenými závazky ukazuje cestu všem pracujícím, co je třeba učinit pro splnění naší Gottwaldovy pětiletky. Vzorem iniciativy a bojového odhodlání je závazek tržnických dělníků a techniků, kteří naplnili slova přísahy v celozávodním

závazku, že splní letošní plán do konce roku na 108,56%.

Nechť si každý pracující, pracovní kolektiv i celé závody uvědomí, že socialistický závazek je stvrzením přísahy, kterou složili nad rakví našich milovaných vůdců.

Mohutným rozvojem socialistického soutěžení splníme a překročíme první pětiletý plán, který jsme nazvali jménem našeho drahého soudruha Klementa Gottwalda, zvýšíme produktivitu práce, z hospodárníme a zkvalitníme naši výrobu a zajistíme tak neustálý růst hmotné a kulturní úrovně všeho pracujícího lidu. Posílíme obranyschopnost naší země a ve spojení se světovým táborem bojovníků za mír, vedením velkým Sovětským svazem, zmaříme všechny úklady proti míru a světový mír uhájíme.

Ústřední rada odborů je přesvědčena, že všichni funkcionáři a všichni členové Revolučního odborového hnutí učiní vše, aby přísaha byla naplněna činorodými vlasteneckými skutky, abychom co nejrychleji dosáhli cíle, který nám soudruh Klement Gottwald vytýčil.

Dělníci a dělnice, mistři a technici, uzavírejte socialistické závazky za rovnoměrné plnění a překračování plánu! Mohutně rozvíjejte předmájové soutěžení a splňte plán za první čtyři měsíce před 1. květnem!

Učte se ještě více z nepřeborných zkušeností sovětských pracujících, rozšiřujte a

přenášejte na všechna pracoviště pokrokové sovětské i naše výrobní postupy!

Funkcionáři a členové ROH, do boje za mohutný rozvoj socialistického soutěžení! Uzavírejte socialistické závazky, usilovnou prací odstraňujte obtíže a nedostatky! Splněním plánu do 1. května vytvoříme dobré předpoklady dalším rozvojem soutěžení splnit a překročit plán celého roku!

Upevňujte státní a pracovní disciplínu, buďte bdělí a ostrážiti!

Bojujte proti absenci a fluktuaci! Nedopusťte, aby byla jediná směna zameškána!

Pevně semknuti kolem Komunistické strany Československa a vlády, pod vedením presidenta republiky soudruha Antonína Zápotockého své úkoly čestně splníme a slova naší přísahy naplníme budovatelskou prací. Rozvojem socialistického soutěžení zajistíme předčasné splnění Gottwaldovy pětiletky. Socialismus v naší vlasti vybudujeme.

V pevném spojení a v přátelství se Sovětským svazem, jak nás tomu učil soudruh Klement Gottwald, ve spojení se všemi pokrokovými lidmi celého světa mír vybojujeme.

Pod praporem Ležina a Stalina, věrní odkazu soudruha Klementa Gottwalda, kupředu k vítězství socialismu v naší vlasti!

ÚSTŘEDNÍ RADA ODBORŮ

Ukázka ze dne 1. 4. 1953, In: Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 15.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/4/1/1.png>

Máme před sebou jasnou cestu

Co jsme se nařikali, kdy už se těch listků zbavíme. Pro nás ženy, to nebylo nic lehkého hospodařit tolik let na listky. Když byl zaveden volný trh, ulevilo se nám. Zvláště my, které jsme se zapojily do výroby, jsme mohly rodině ledaco přikoupit na přilepšenou. Ale i s tím volným trhem bylo hodně zlobení. Často jsme šly z práce a na volném trhu bylo to či ono zboží vyprodáno, neboť je skupovali spekulanti.

Pracuji jako lisařka, muž pracuje v ČKD-Stalingrad, chlapec studuje. Všichni si přejeme žít stále lépe. Všechny nás pálily ty listky, které nám tolik připomínaly válečné hospodářství. Pálily nás také proto, že různí ulevjáci, které ještě na závodech máme, dostávali stejné listky na výhodný nákup, jako my, co jsme byli vyhlášováni nejlepšími pracovníky. Nové opatření udělalo konec rovnostářství. Kdo bude poctivě pracovat, bude si moci také víc koupit a tak je to správné.

B. SEIDLOVÁ,

lisařka, Tesla, závod J. Hákna,
Praha Strašnice

Bude se nám ještě lépe dělat a žít

Živě a radostně debatuje skupina soudruhů. Před chvílí vyslechli zprávu o významném usnesení strany a vlády, kterým se ruší listky a uskutečňuje měnová reforma. »Musíme za to být opravdu naši straně a vládě vděční« — říká Anna Markusová, dříve dělnice, nyní ředitelka berounského Pramene. J. Pinkas, laborant z královských cementáren dodává: »Teď si za svoje poctivě vydělané nové, hodnotné peníze skutečně budeme moci dopřát. A co se mi zvláště zamlouvá, je to, že konečně taky došlo na všechny ty spekulanty, kteří si ještě po první reformě uměli z práce dělníků nahrabat do svých bezedných kapes.«

Soudruh Josef Hájek z královských železáren chvíli rozvažuje, než něco řekne. Zato ale jeho slova jsou pevná jako jeho dělnické dlaně, které už udělaly něco práce za těch více než třicet let v železárnách. »Vím, že všechno, co naše vláda dělá, dělá pro dělníky. A to usnesení je opravdu něco, co jsme potřebovali. Teď bude naše práce skutečně řádně odměněna, peníze, které za ni dostaneme, budou mít váhu, a to se nám bude ještě lépe dělat a žít.«

Za všechny promluvil. Je to skutečně tak.

Obě ukázky jsou z 1. 6. 1953, In: Ústav pro českou literaturu AV ČR, Digitalizovaný archiv časopisů [online], [cit. 16.7.2010], Dostupný z www: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=RudePravo/1953/6/1/1.png>

